

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE HARİTA VE GRAFİK KULANIMININ
EĞİTİMİ DESTEKLEME DÜZEYİ

OĞUZ GÖKSEL

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
YRD. DOÇ. DR. İSMAİL TAŞLI

MANİSA

2007

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: GÖKSEL

Adı: OĞUZ

Tezin Türkçe adı: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının , Eğitimi Destekleme Düzeyi

Tezin Yabancı adı: The Usage of the Maps and the graphs At Social Studies Education Supporting level

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ Enstitü:SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Yılı: 2007

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans

2- Doktora

3- Tıpta uzmanlık

4- Sanatta yeterlilik

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 125

Referans sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: İSMAİL

Soyadı: TAŞLI

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1- Sosyal Bilgiler

2- Harita

3- Grafik

4-

5-

1- Social Studies

2- Map

3- Graph

4-

5-

Tarih:

İmza :

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv.Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin yazarının

Soyadı: GÖKSEL

Adı: OĞUZ

Tezin Türkçe adı: Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının , Eğitimi Destekleme Düzeyi

Tezin Yabancı adı: The Usage of the Maps and the graphs At Social Studies Education Supporting level

Tezin yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ **Enstitü:**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ **Yılı: 2007**

Diğer kuruluşlar:

Tezin Türü: 1- Yüksek Lisans

2- Doktora

3- Tıpta uzmanlık

4- Sanatta yeterlilik

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 125

Referans sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Yrd. Doç. Dr.

Adı: İSMAİL

Soyadı: TAŞLI

Ünvanı:

Adı:

Soyadı:

Türkçe anahtar kelimeler:

İngilizce anahtar kelimeler:

1- Sosyal Bilgiler

2- Harita

3- Grafik

4-

5-

1- Social Studies

2- Map

3- Graph

4-

5-

Tarih:

İmza :

ÖZET

Bu çalışmadaki amaç ; hem eğitim hem de günlük hayatın önemli konularından olan harita , grafik kullanımının ilköğretim okullarındaki durumlarını inceleyip, sonuçlar ortaya koymak ve sorunlara karşı çözüm önerileri sunmaktadır.

Araştırmanın başında öncelikle bu araştırmanın amacı ortaya konularak , bilgi toplamak için metotlar belirlenmiş ve daha önce yapılan çalışmalar incelenmiştir.

Birinci bölümde araştırma modeli , evren , örneklem , veri toplama araçları , verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde sosyal bilgiler eğitimi ve öğretimi ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgisi bulunan yurt içinde ve yurt dışında yapılmış araştırmalardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde sosyal bilgilerin tanımı ve önemi üzerinde durulmuş sonra , sosyal bilgiler öğretiminin amaçları , metotları , ilkeleri ,sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan başta harita ve grafikler olmak üzere diğer araç-gereçler ile sosyal bilgiler öğretiminin sorunları hakkında bilgi verilmiştir.

Dördüncü bölümde harita ve grafiklerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılması üzerinde durulmuştur.Bu amaçla sosyal bilgiler derslerinde kullanılan kitaplardaki harita ve grafikler incelenmiştir.

Beşinci bölümde sosyal bilgiler derslerinde harita ve grafiklerin kullanımına ilişkin öğrenci ve öğretmen yaklaşımları belirleyip karşılaşılan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Altıncı bölümde , okullarımızda sosyal bilgiler derslerinde harita – grafik kullanımında karşılaşılan sorunlar ortaya konup bunlara karşı çözüm yolları aranmıştır.

Yedinci bölümde , bu aşamaya kadar ortaya çıkarılmış olan sonuçlar değerlendirilip sosyal bilgiler derslerinde harita – grafik kullanımında karşılaşılan sorunlar ve çözüm yolları ile sosyal bilgiler eğitiminin daha iyi yapılabilmesi ve bu eğitimdeki harita ve grafiklerin daha verimli hale getirilmesi için bazı öneriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu öneriler ; uygulamaya ve bundan sonra yapılacak araştırmalara yöneliktir.

ABSTRACT

The aim of this study is to suggest the results of the usage of maps and graphs, which is very important at both at education and daily life, at the primary school anda to suggest the solution of its problem.

At the begining of the study, the aim of the study vas revealed, the methods of the getting information were determined and the early studies were researched.

At the first section, the information about the research model, the earth, the means of the getting datum, getting datum and the statistics method of analysis were given.

At the second section, the internal and external researches that are directly or indirectly related to social studies training and education were mentioned.

At the third section, the discription of the social studies and its importance was emphasized. Knowledge about the aims of the social studies , its methods, its principles, maps, graphs and the other materials which are used for the social studies education and the problems of the social studies education was given.

At the fourth section, the usage of the maps and the graphs was emphasized. The maps and graphs in the social studies book were researched.

At the fifth section, teachers' and students' appraoch about the usage of maps and graphs was determined anda the problems were tried to be solved.

At the sixth section, problems of the usage of maps and graphs was suggersted and solutions were researched.

At the seventh section, the results were evoluated. The problems and the solutions of the usage of the maps and the graphs at the social studies lesson were determined. The suggestions about social studies lesson were tried to be studied. These suggestions are related with the practise and the researches will be done.

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “ Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının , Eğitimi Destekleme Düzeyi ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Oğuz GÖKSEL

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / / tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisans Üstü öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesi gereğince Enstitümüz..... Anabilim Dalı ..... Programı öğrencisi ..... “.....” Konulu tezi incelenmiş ve aday / / tarihinde saat .....’da/de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ

DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU

RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

Evet Hayır

*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

ÖNSÖZ

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu araştırmanın konusunu ; “ Sosyal Bilgiler Öğretiminde Harita ve Grafik Kullanımının Öğretimi Destekleme Düzeyi “ oluşturmaktadır.

Bir ülkenin gelişebilmesi için her alanda yetişmiş insan gücüne ihtiyaç vardır. Yetişmiş insan gücü ise ancak eğitimle sağlanabilir. Eğitim sadece öğrencileri okul ve benzeri binaların içine sokarak orada bazı bilgileri aktarıp sonra da bunları yoklayıp sınamadan ibaret değildir. Eğitim demek ; eldeki en değerli malzeme olan öğrencileri , hem kendi ülkesi içinde hem de başka ülkelerde bulunan çağdaşlarıyla yarışabilmesi için gerekli bilgi ve becerilerle donatma işidir.

Bazı dersler vardır ki öğrencilerin dünya ile bütünleşmesini sağlar. Matematik ve fizik dersleri buna örnek olarak verilebilir. Fakat bazı derslerde vardır ki öğrencilerin hem dünya hem de kendi ülkesi ile bütünleşmesini sağlar. Sosyal bilgiler bu derslerin en önemlilerinden birisidir. Sosyal bilgiler dersi sadece belli başlı konuların ezberletilip sonra da bunların bir zaman sonra unutulduğu derslerden biri olmamalıdır. Sosyal bilgilerin konusu hayatın kendisidir. Ömrümüzü geçirdiğimiz mekanları , hayatımızı sürdürdüğümüz ülkemizi, yaşadığımız dünyayı öğrencilere aktaran , olmazsa olmaz derslerden biridir.

Örneğin sosyal bilgilerin temellerinden biri olan haritalar sadece sosyal bilgiler dersinde değil hayatın her aşamasında öğrencilerin karşısına çıkmaktadır.Fakat ülkemizdeki pek çok derste bulunan sorunlar sosyal bilgiler derslerinde de mevcuttur. Bir çok okulumuzda harita eksikliği göze çarpmaktadır. Bazı öğrencilerin atlası bulunmamaktadır. Özellikle bazı okullarda bir çok öğrenci hemen hiç harita görmeden mezun olmaktadır.

Sosyal bilgilerin bir diğer önemli malzemelerinden biri de grafiklerdir. Grafikler , bir çok bilgiyi öz biçimde ve öğrenciyi sıkmadan aktarmaktadır. Bunlardan yararlanmanın temel şartı doğru ve tam okuyabilmedir. Bunun içinde

grafiklerin yorumlanmasının öğrenciye iyi bir şekilde kazandırılması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler somut unsurlara dayanan bir derstir. Harita , grafik , fotoğraf gibi görselliğin bol olduğu bir branşta bu unsurlardan yeterince faydalanıldığı söylemez. Bu durum öğrencileri ezbere sevk etmektedir . Teknolojik imkanlar olan bilgisayar, video , internet , dia , fotoğraf gibi malzemelerden yeterince istifade edilmemekte genelde ders kitabında olanlarla yetinilmektedir.

Bu çalışmadaki amaç ; hem eğitim hem de günlük hayatın önemli konularından olan İlköğretim okullarında harita , grafik kullanımının ve bunların durumlarını inceleyip, sonuçlar ortaya koymak ve sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Her aşamada bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren , sayın Hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail TAŞLI' ya, tezin hazırlanması esnasında değerli fikirlerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Şeref TAN 'a teşekkürü bir borç bilirim.

Oğuz GÖKSEL

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
TEZ VERİ FORMU.....	I
TÜRKÇE ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
YEMİN METNİ.....	V
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1
A- Problem	1
B- Alt Problemler.....	3
C- Amaç	3
D- Araştırmanın Önemi	4
E- Sayıtlar	5
F- Sınırlılıklar	5
1. BÖLÜM : YÖNTEM	6
1.1. Araştırmanın Modeli	6
1.2. Çalışma Evreni.....	6
1.3. Veri Toplama Araçları	9
1.4. Verilerin Toplanması	9
1.5. Verilerin Analizi	10
2. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	11
2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	11
2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	14
3. BÖLÜM: SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, SOSYAL BİLGİLER	
EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ	15
3.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı , Kapsamı ve Sosyal Bilgiler Eğitimi	15
3.2. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları.....	19
3.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Araç ve Gereçler	23

3.4.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılması Gereken Araç ve Gereçler.....	27	
3.4.1.	Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	27	
3.4.2.	Haritalar	28	
3.4.3.	Grafikler	29	
3.4.4.	Atlaslar	29	
3.4.5.	Küreler	30	
3.4.6.	Dia ve Fotoğraf Makinesi	30	
3.4.7.	Tepegöz	31	
3.4.8.	Diyagramlar	32	
3.9.9.	Tablolar.....	32	
3.4.10.	Profil ve Kesitler	32	
3.4.11.	Diğer Araç ve Gereçler	33	
4. BÖLÜM : SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNDE HARİTA VE GRAFİKLERİN KULLANILMASI			38
4.1.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Haritaların Kullanılması	40	
4.1.1.	İlköğretim Kitaplarında Bulunan Haritalar	40	
4.1.2.	İlköğretim Kurumlarında Bulunan Duvar Haritaları	41	
4.1.3.	İlköğretim Kurumlarında Öğrencilerin Kullandığı Atlaslar	41	
4.2.	Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretiminde Grafiklerin Kullanılması	42	
4.2.1.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafiklerin Kullanılması	42	
5. BÖLÜM : İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTA VE GRAFİKLERİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN YAKLAŞIMLARI.....			43
5.1.	Bulgular	43	
5.2.	Öğrencilere İlişkin Kişisel Bilgiler.....	43	
5.2.1.	Öğrencilerin Cinsiyetleri.....	43	

5.2.2	Öğrencilerin Baba Meslekleri.....	42
5.2.3	Öğrencilerin Anne Meslekleri.....	46
5.2.4	Öğrencilerin Kardeş Sayısı.....	50
5.2.5	Öğrencilere Ait Çalışma Odası.....	53
5.3.	Öğretmenlere İlişkin Kişisel Bilgiler.....	54
5.3.1.	Öğretmenlerin Cinsiyetleri.....	54
5.3.2.	Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul.....	55
5.3.3.	Öğretmenlerin Hizmet Süreleri.....	57
5.4.	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretiminde Harita ve Grafiklerin Kullanımına Bakışı.....	58
5.4.1	Öğrencilerin, Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi İçin Hazırlanmış Özel Sınıfın Bulunması.....	58
5.4.2	Öğrencilerin, Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanması	59
5.4.3.	Öğrencilerin, Dilsiz Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanması	60
5.4.4	Öğrencilerin , Evlerinde Atlas Dışında Haritaların Bulunması.....	60
5.4.5.	Öğrencilerin , Yerini Bilmedikleri Bir Ülke veya Şehri Haritada Bulabilmeleri.....	61
5.4.6.	Öğrencilerin ,Yolculuğa Çıktıklarında Yanlarına Harita Almaları	62
5.4.7.	Öğrencilerin Harita Çizmekten Hoşlanmaları.....	62
5.4.8.	Öğrencilerin , Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Harita Çizdiklerine İnanmaları.....	63
5.4.9.	Öğrencilerin Atlas Mevcudiyeti.....	64
5.4.10.	Öğrencilerin Atlaslarını Okula Götürmeleri.....	64
5.4.11.	Öğrencilerin Atlastan Yeterince Yaralanmayı Bilmesi.....	64
5.4.12.	Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği.....	65
5.4.13.	Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Dersine Harita Getirilmesi.....	66
5.4.14.	Öğrencilerin, Evde Ders Çalışırken Atlaslardan Yararlanması	66
5.4.15.	Öğrencilerin ,Grafiklerden Yararlanmayı Bilmesi.....	67

5.4.16.	Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği.....	67
5.4.17	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanması.....	68
5.4.18.	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin En Önemli Yardımcı Aracı.....	69
5.4.19.	Öğrencilerin, Getirilen Araç-Gereci İncelemeleri.....	69
5.4.20.	Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler Dersinde Gördükleri Haritaları, Gerektiğinde Zihinlerinde Canlandırabilmesi.....	70
5.4.21.	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin Kullanım Sıklığı.....	71
5.5.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Eğitim ve Öğretimine Bakışı.....	72
5.5.1.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde En Yararlı Araçlar.....	72
5.5.2.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Dilsiz Haritalardan Yararlanması	73
5.5.3.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Harita Çizmekten Hoşlanmaları	73
5.5.4.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Yeterince Harita Çizdirdiğine İnanması	74
5.5.5.	Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği	75
5.5.6.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Bilgi Yanlılıkları ile Karşılaşması.....	76
5.5.7.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Yazım Yanlılıkları ile Karşılaşması.....	76
5.5.8.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Çizim Yanlılıkları ile Karşılaşması.....	77
5.5.9.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Renk Hataları ile Karşılaşması	77
5.5.10.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Harita-Konu Uyumuna İnanması	78

5.5.11.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterince Güncelleştirildiğine İnanması.....	78
5.5.12.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Basılı Yayın Organlarında Yayımlanan Haritaları Sınıf Ortamına Taşınması	79
5.5.13.	Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği	80
5.4.14.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Yeterince Grafiklerden Yararlandıklarına İnanması.....	80
5.5.15.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanması.....	81
5.5.16.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Ders Kitaplarındaki Grafiklerde Bilgi Yanlılıkları İle Karşılaşmaları.....	82
5.5.17.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterince Güncelleştirilmesi.....	82
5.5.18.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Zihinden Harita Çizdirmeleri.....	83
5.5.19.	Sosyal Bilgiler Dersinde Gerekli Olan Haritaların Okulda Mevcudiyeti.....	83
5.5.20.	Okullarda Harita Odası veya Dolabı Bulunma Durumu	84
5.5.21.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Gerektiği Zamanlarda Harita Hazırlamaları...	85
5.5.22.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Derslere Atlas Getirmelerini Sağlayabilmeleri.....	85
5.5.23.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Atlas Kullanmalarını Sağlamaları.....	86
5.5.24.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Okullarında Sosyal Bilgiler Laboratuvarının Bulunması.....	87
5.5.25.	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Basılı Yayın Organlarında Çıkan Grafikleri, Ünitelerle İlişkilendirme.....	87
5.5.26.	Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin, Öğretmenler Tarafından Kullanım Sıklığı.....	88
5.6.	Alt Problemlere İlişkin Bulgular.....	89

6. BÖLÜM : İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTA – GRAFİK KULLANIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI.....	93
6.1. Sorunlar ve Çözüm Yolları.....	93
6.1.1. Harita Sorunu ve Çözüm Yolları.....	94
6.1.2. Grafik Sorunu ve Çözüm Yolları	95
6.1.3. Diğer (Kitap, Öğretmen) Sorunlar ve Çözüm Yolları.....	95
7.BÖLÜM : SONUÇ VE ÖNERİLER	96
7.1. Sonuçlar.....	96
7.2. Öneriler.....	100
7.2.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita – Grafik Kullanımına Yönelik Öneriler.....	100
7.2.2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Okutulan Kitaplarda Harita ve Grafikler için Yapılan Öneriler.....	101
7.2.3. Diğer Öneriler.....	102
7.2.4. Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler.....	103
BİBLİYOGRAFYA.....	104
EKLER.....	107

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo-1	Örnekleme Giren Okulların Öğretmen ve Öğrenci Sayısı.....7
Tablo-2	Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....43
Tablo-3	Öğrencilerin Baba Mesleklerine Göre Dağılımı.....44
Tablo-4	İlçelere Göre Öğrencilerin Baba Mesleklerinin Dağılımı.....45
Tablo-5	Öğrencilerin Anne Mesleklerine Göre Dağılımı.....47
Tablo-6	İlçelere Göre Öğrencilerin Anne Mesleklerinin Dağılımı.....48
Tablo-7	Öğrencilerin Kardeş Dağılımı.....50
Tablo-8	İlçelere Göre Öğrencilerin Kardeş Sayılarının Dağılımı.....51
Tablo-9	Öğrencilere Ait Çalışma Odası Dağılımı.....53
Tablo-10	İlçelere Göre Öğrencilerin Kendilerine Ait Çalışma Odası Dağılımı.....53
Tablo-11	Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....54
Tablo-12	Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul Durumları.....55
Tablo-13	İlçelere Göre Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul Dağılımı.....55
Tablo-14	Öğretmenlerin Hizmet Sürelerinin Dağılımı.....57
Tablo-15	İlçelere Göre Öğretmenlerin Hizmet Süreleri Dağılımı.....57
Tablo-16	Öğrencilerin, Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi İçin Hazırlanmış Özel Sınıfın Bulunma Durumu.....59
Tablo-17	Öğrencilerin, Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanma Durumu.....59
Tablo-18	Öğrencilerin, Dilsiz Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanma Durumu.....60
Tablo-19	Öğrencilerin , Evlerinde Atlas Dışında Haritaların Bulunma Durumu.....61
Tablo-20	Öğrencilerin , Yerini Bilmedikleri Bir Ülke veya Şehri Haritada Bulabilme Durumları.....61
Tablo-21	Öğrencilerin ,Yolculuğa Çıktıklarında Yanlarına Harita Alma Durumları.....62
Tablo-22	Öğrencilerin Harita Çizmekten Hoşlanmaları Durumları.....62
Tablo-23	Öğrencilerin , Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Harita Çizdiklerine İnanma Durumları.....63
Tablo-24	Öğrencilerin Atlas Mevcudiyeti Durumu.....64.
Tablo-25	Öğrencilerin , Atlaslarını Okula Götürme Durumları.....64
Tablo-26	Öğrencilerin Atlastan Yeterince Yaralanmayı Bilme Durumu.....65

Tablo-27	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterlilik Durumu	65
Tablo-28	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersine Harita Getirilme Durumu.....	66
Tablo-29	Öğrencilerin, Evde Ders Çalışırken Atlaslardan Yararlanma Durumu.....	66
Tablo-30	Öğrencilerin , Grafiklerden Yararlanmayı Bilmesi Oranı.....	67
Tablo-31	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği Durumu.....	68
Tablo-32	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanma Durumu.....	68
Tablo-33	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin En Önemli Yardımcı Aracı.....	69
Tablo-34	Öğrencilerin, Getirilen Araç-Gereci İnceleme Durumu.....	70
Tablo-35	Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler Dersinde Gördükleri Haritaları, Gerekliğinde Zihinlerinde Canlandırabilme Oranları.....	70
Tablo-36	Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin Kullanım Sıklığı Durumu.....	71
Tablo-37	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde En Yararlı Araçların Oranları.....	72
Tablo-38	Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Derslerinde Dilsiz Haritalardan Yararlanma Oranları.....	73
Tablo-39	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Harita Çizmekten Hoşlanma Oranları.....	74
Tablo-40	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Yeterince Harita Çizdirdiğine İnanma Durumu.....	74
Tablo-41	Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği Durumu.....	75
Tablo-42	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Bilgi Yanlılıkları ile Karşılaşma Durumu.....	76
Tablo-43	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Yazım Yanlılıkları ile Karşılaşma oranları.....	76
Tablo-44	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Çizim Yanlılıkları ile Karşılaşma Oranları.....	77

Tablo-45	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Renk Hataları ile Karşılaşması.....	77
Tablo-46	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Harita-Konu uyumuna İnanma Durumu.....	78
Tablo-47	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterince Güncelleştirildiğine İnanma Durumu.....	79
Tablo-48	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Basılı Yayın Organlarında Yayımlanan Haritaları Sınıf Ortamına Taşıma Durumu.....	79
Tablo-49	Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği Oranı.....	80
Tablo-50	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Yeterince Grafiklerden Yararlandıklarına İnanma Durumu.....	81
Tablo-51	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanma Durumu.....	81
Tablo-52	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Ders Kitaplarındaki Grafiklerde Bilgi Yanlılıkları İle Karşılaşma Durumları.....	82
Tablo-53	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterince Güncelleştirilme Durumu.....	82
Tablo-54	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Zihinden Harita Çizdirme Durumu.....	83
Tablo-55	Sosyal Bilgiler Dersinde Gerekli Olan Haritaların Okulda Mevcudiyeti Durumu.....	84
Tablo-56	Okullarda Harita Odası veya Dolabı Bulunma Durumu.....	84
Tablo-57	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Gerektiği Zamanlarda Harita Hazırlama Durumu.....	85
Tablo-58	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Derslere Atlas Getirmelerini Sağlayabilme Durumu.....	86
Tablo-59	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Atlas Kullanmalarını Sağlama Durumu.....	86

Tablo-60	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Okullarında Sosyal Bilgiler Laboratuvarının Bulunma Durumu	87
Tablo-61	Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Basılı Yayın Organlarında Çıkan Grafikleri, Ünitelerle İlişkilendirme Oranı.....	87
Tablo-62	Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin, Öğretmenler Tarafından Kullanım Sıklığı Durumu.....	88
Tablo-63	Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık.....	89
Tablo-64	Öğrencilerin Eğitim Gördükleri İlçeler İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık.....	89
Tablo-65	Öğretmenlerin Cinsiyetleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık.....	90
Tablo-66	Öğretmenlerin Meslekteki Hizmet Süreleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita , Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık.....	91
Tablo-67	Öğretmenlerin mezun oldukları okul türü ile Sosyal Bilgiler Dersinde Harita ve Grafik kullanımının eğitimi destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık.....	92

GİRİŞ

Bu araştırma ile sosyal bilgiler eğitiminin vazgeçilmez unsurlarından olan harita ve grafiklerin ilköğretim kurumlarındaki durumları , bunların öğrenciye aktarılması sırasında ortaya çıkan güçlükler ve sorunlar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sorunlar tespit edilirken önce betimsel çalışma yapılmış , sonrada öğrenci ve öğretmenlere anket uygulanmıştır. Konu ile ilgili yabancı kaynaklar taranmış , ayrıca daha önce yazılmış eserler incelenmiştir.

Bu bölümde ; problem ortaya konularak araştırmanın amacı , önemi , sayıtlılar ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur.

A- Problem

Sosyal Bilgiler , bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesinde yardımcı olması amacıyla ; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve hukuk gibi Sosyal Bilimlerin ve Yurttaşlık Bilgisinin konularının , öğrenme alanlarını yansıtan bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren , insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.

İnsanlık tarihinin en eski ve köklü okul programı olan sosyal bilgiler , temel derslerden biri olarak okutulduğu halde hak ettiği yerde değildir. Ayrıca öğrenciler sosyal bilgiler dersini ezber dersi olarak görmektedir. İçeriğin ağırlığı ve gerçek yaşamdan kopukluğu, öğretimde kitap merkezli bir stratejinin uygulanması, öğrencilerin edilgenliğe mahkum edilmesi ve uygulamadan yoksun bırakılması genel eleştirilerdir. (Otluoğlu- Öztürk , 2002).

- Sosyal bilgiler en çok görsel materyale sahip olan derslerden bir olduğu halde öğrenciler bundan yeterince yararlanamamaktadır. Derslerin işleniş tarzı daha çok izaha ve tasvire dayalı olmaktadır. Okulların bir çoğunda yeterli harita bile bulunamazken diğer araç-gerecin bulunması çok zor hale gelmektedir.

- Okullarda ve diğer eğitim kurumlarının pek çoğunda bulunan haritaların

ölçekleri ; Türkiye haritaları genelde 1/ 17.000.000 ve 1/ 18.000.000 dur. Fakat bu ölçeklerle yapılmış bir Türkiye haritası çok küçük kalmaktadır.Özellikle bazı okulların sınıf mevcutları çok kalabalık olduğundan böyle bir haritanın bırakın arkadaki öğrencileri , en önde oturan öğrencilerin bile görmesi zordur. Dünya haritalarının ölçekleri ise 1/40.000.000 civarındadır.Bu haritaların durumu da Türkiye haritalarından farksızdır. Hatta görülmesi daha da zordur.ayrıca genelde haritalar plastik materyallerin üzerine yapıldığından çok fazla parlamaktadır. Işık durumu uygun olmazsa bu haritalar parladığından yararlanması zor hale gelmektedir.

- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler kitaplarında bulunan haritalar yetersiz kalmaktadır. Harita sosyal bilgilerin özüdür. Haritanın olmadığı bir sosyal bilgiler dersi yarımıdır.

Sosyal bilgiler kitaplarında bulunan grafiklerin yeterli olduğu söylenemez. İleriki konularda daha ayrıntılı görülecektir ki okullarda yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre öğrencilerin bir kısmı grafik okumayı ve yorumlamayı tam olarak bilmemektedir. Grafikler bir çok özelliği basitçe ve çabuk bir şekilde göstermektedir. Öğrencilere grafikle aktarılan bilgilerden zamanla değişenler olursa grafiklerin güncellenmesi gerekmektedir. Bu bilgilerin ışığında sosyal bilgiler ders kitaplarının harita ve grafik açısından daha iyi hale getirilirse eğitimin kalitesi açısından daha iyi olacaktır.

Çalışmanın problemi ; İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi , öğrencilerin cinsiyetlerine , devam ettikleri okulun bulunduğu yerin sosyo-ekonomik düzeyine , öğretmenlerin cinsiyetlerine , meslekteki hizmet sürelerine , mezun oldukları okul türüne ve çalıştıkları okulların sahip olduğu imkanlara göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir ?

Sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri nelerdir ?

B- Alt Problemler

1- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi öğrencilerin cinsiyetlerine anlamlı farklılık göstermekte midir ?

2- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ,öğrencilerin eğitim gördükleri okulun bulunduğu ilçelere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi , öğretmenlerin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir ?

4- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi , öğretmenlerin meslekteki hizmet sürelerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir ?

5- İlköğretim 6. ve 7. sınıflarında Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi , öğretmenlerin mezun oldukları okul türüne göre anlamlı farklılık göstermekte midir ?

C- Amaç

Bu çalışmadaki amaç okullarımızdaki sosyal bilgiler derslerinde harita grafiklerin kullanımı ve analizini ortaya koyup ortaya çıkan problemleri tespit etmeye çalışıp çözüm önerileri sunmaktır. Bunu yaparken bu konuda ne gibi gelişmeler olduğunu belirlemek ve bunların Türkiye’de ne derece uygulanabilir olduğunu görmektir.

Bu araştırmayı tüm Türkiye’de yapmak çok zor olduğundan Manisa ili sınırları içindeki bazı okullar örnek alınarak yapılmıştır. Manisa içinde de Demirci , Gördes , Akhisar , Soma , Kırkağaç , Köprübaşı ilçelerindeki bazı devlet okulları belirlenmiş ve buralarda çalışmalar yapılmıştır. Bazı öğrenci ve öğretmenlerle görüşülüp fikir ve düşünceleri alınmıştır.

İlk bölümde bu çalışmanın neden yapıldığı , amaçları , sayıtlılar (varsayımlar) ve tanımlar ortaya konmuştur. İkinci bölümde model çıkarma , evren ve örneklem , veri toplama esasları , bu verilerin analizi sunulmuştur. Üçüncü bölümde sosyal bilgilerin tanımı , sosyal bilgiler eğitiminin amaçları belirtilmiştir. Dördüncü bölümde sosyal bilgiler derslerinde ve kitaplarındaki harita ve grafiklerin durumları işlenmiştir.Beşinci bölümde bu araştırma bünyesinde yapılan anketlerin sonuçları ve değerlendirmeleri verilmiştir. Altıncı bölümde okullarımızda harita ve grafik kullanımı ile ilgili karşılaşılan sorunlar ve çözüm yolları sunulmuştur.Yedinci bölümde ise sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

D- Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgilerin temel araçlarının başında haritalar gelir. Haritaların kullanımının ve ondan nasıl yararlanılacağına öğrencilere öğretileceği en önemli yerler tabi ki okullardır. Aynı durum grafikler için de geçerlidir. Peki acaba okullarda harita ve grafikler öğrencilere nasıl sunuluyor? Ne gibi sorunlar yaşanıyor? İstenilen hedeflere ulaşıyor mu ? İşte araştırmayla bu gibi sorulara yanıt aranmaya çalışılmaktadır.

Çalışma aracılığıyla elde edilen bilgiler sayesinde eğitimimize yön veren kişi ve kuruluşların okullarımızdaki harita ve grafiklerin durumları ve sorunları Türkiye geneli için düşünülürse ellerinde hazır bir kaynak olarak bu çalışma kullanılabilir özelliktedir.

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük bilgiyi üreten ve bilgiyi kullananlarıdır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir.

Millî Eğitim Şûrası ve benzeri platformlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme

becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden dñzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir. Tñm bu ihtiyaçlar doğrultusunda dñnyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, òđretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bu nedenle program, tñmñyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmelerini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla òđrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açasından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, òđrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır.

E- Sayıtlar

1. òđrenci ve òđretmenler ankete içten ve samimi cevaplar vermişlerdir.
2. Çalışma evreni olarak seçilen okullardan elde edilen veriler bilimsel çalışmalara ışık tutar.

F- Sınırlılıklar

1. Bu çalışma Manisa ili Demirci , Gördes , Akhisar , Soma , Kırkağaç ve Köprübaşı ilçeleri ile sınırlıdır.
2. Anket, sosyal bilgiler òđretmenleri ile sınırlıdır.
3. Çalışma , derse giren sosyal bilgiler òđretmenleri ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli , evren , örneklem , veri toplama araçları , verilerin toplanması ve analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

1.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma ile İlköğretim kurumlarındaki Sosyal bilgiler derslerindeki harita ile grafiklerin nasıl kullanıldığı , bunların analizleri , ortaya çıkan sorunlar ortaya konmaya çalışılmıştır. Sözü edilen unsurları ortaya koymak amacıyla betimsel bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla okullarda harita ve grafiklerin kullanımı ile ilgili sorunlar betimlemeye çalışılmıştır. Çalışmada uygulanan ankette ilk olarak bazı kişisel özellikler belirlenmeye çalışılmış , sonra da harita ve grafiklerle ilgili sorunları ve istekleri belirleyici sorular sorulmuştur.

1.2. Çalışma Evreni

Araştırmanın evrenini Manisa'nın Demirci , Gördes , Akhisar , Soma , Kırkağaç ve Köprübaşı ilçelerindeki ilköğretim kurumlarında okuyan öğrenciler ile buralarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Araştırmada çalışma evreninden kademeli ve orantılı örneklem alma yoluna gidilmiştir. Manisa ilinin ilçeleri arasından Demirci , Gördes , Akhisar , Soma ,

Kırkağaç ve Köprübaşı seçilmiştir. Bu ilçe merkezlerindeki okullarda öğrenim gören 10 'u 6. sınıf, 10'u 7. sınıf olmak üzere rasgele öğrenciler seçilerek onlara anket uygulanmıştır. Aynı zamanda bu sınıflara derse giren sosyal bilgiler öğretmenlerine de anket yapılmıştır.

Böylece bu okullarda öğrenim gören 1000 öğrenci ve 60 öğretmen araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Örnekleme giren okulların öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo-1'de verilmiştir.

Tablo-1 Örnekleme Giren Okulların Öğretmen ve Öğrenci Sayısı

İLÇE	OKULLAR	ÖĞRETMEN SAYISI	ÖĞRENCİ SAYISI
AKHISAR	Atatürk İlköğretim Okulu	2	20
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	1	20
	Fatih İlköğretim Okulu	2	20
	İstiklal İlköğretim Okulu	2	20
	Gazi A. Vehbi İlköğretim Okulu	1	20
	Ticaret Odası İlköğretim Okulu	1	20
	M. Sabiha Göldeli İlköğretim Okulu	1	20
	Namık Oğul İlköğretim Okulu	2	20
	Altı Eylül İlköğretim Okulu	1	20
	Şehit Hasan Acar İlköğretim Okulu	1	20
	Bakırlıoğlu İlköğretim Okulu	1	20
	Atatürk 100. Yıl İlköğretim Okulu	2	20
	Misak-ı Milli Ali Ş. İlköğretim Okulu	2	20
	Ülkü İlköğretim Okulu	1	20
	Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu	2	20
	75. Yıl İlköğretim Okulu	1	20
	Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	1	20
	Gazi İlköğretim Okulu	1	20
DEMİRCİ	Atatürk İlköğretim Okulu	1	20
	A. Şeref Bey İlköğretim Okulu	1	20
	Cengiz Topel İlköğretim Okulu	1	20

	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	1	20
	Fatih İlköğretim Okulu	1	20
	M. Kimya İlköğretim Okulu	1	20
	Z.G.N. Kelem İlköğretim Okulu	1	20
	75. Yıl İlköğretim Okulu	1	20
GÖRDES	Atatürk İlköğretim Okulu	1	20
	Beş Eylül İlköğretim Okulu	1	20
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	1	20
	Fatih İlköğretim Okulu	1	20
	Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	1	20
	Ş. Makbule İlköğretim Okulu	1	20
KÖPRÜBAŞI	Atatürk İlköğretim Okulu	1	20
	Ş. Şenol Uçtu İlköğretim Okulu	1	20
	Vali Muzaffer Ecemiş İlköğretim Okulu	1	20
	Yavuz Sultan Selim İlköğretim Okulu	1	20
KIRKAĞAÇ	Atatürk Edip Bayat İlköğretim Okulu	1	20
	Cum. R. N. Dolman İlköğretim Okulu	1	20
	M. Günek Türkbirliği İlköğretim Okulu	1	20
	12 Eylül İlköğretim Okulu	1	20
SOMA	100. Yıl İlköğretim Okulu	1	20
	Atatürk İlköğretim Okulu	2	20
	Canlar İlköğretim Okulu	1	20
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	2	20
	Mehmet Akif Ersoy İlköğretim Okulu	1	20
	Namık Kemal İlköğretim Okulu	1	20
	Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu	1	20
	13 Eylül İlköğretim Okulu	1	20
	Naciye Evren İlköğretim Okulu	2	20
	Kurtuluş İlköğretim Okulu	1	20
	TOPLAM:	60	1000

Öğretmenlerin öğrenim durumlarına bir göz atıldığında %65'i eğitim fakültesi mezunudur. %20'si Fen –Edebiyat fakültesi mezunu olup geriye kalanları ileride de belirtileceği gibi diğer okullardan mezun olanlardır.

Öğretmenlerin çalışma sürelerine bakıldığında 6-10 yıl arasında hizmeti bulunan öğretmenler, %38 ile ilk sırada yer almaktadır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Deneklerin kişisel özellikleri ile birlikte harita ve grafiklerin kullanımına ilişkin sorunların yer aldığı anket araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.(Ek-1 ,Ek-2). Toplam 30 sorudan oluşan öğretmen anketinde ilk 4 soru kişisel bilgilere dayanmakta , geriye kalan 26 soru ise öğretmenlerin ve karşılaştıkları sorunları içermektedir.

Öğrenci anketinde 28 soru bulunmakta ve ilk 7'si kişisel bilgilere dayalı sorulardan oluşmaktadır. Diğer sorular ise harita ve grafiklerin kullanımı ile ilgilidir.

1.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan anketlerin uygulamaları 2005-2006 eğitim öğretim yılında aralık ve ocak ayları içinde yapılmıştır. Anket uygulamalarından önce ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Sonrasında da okul idarecileriyle ön görüşmeler yapıp belirlenen tarih ve saatlerde okullar ziyaret edilmiştir.Uygulamaya gidilen okullardaki öğrencilerin çoğu ankete karşı istekli olmakla birlikte anket ziyaret edilen okullarda istekli öğrencilere uygulanmıştır. Bundan dolayı anketler isteyen öğrencilere dağıtılmış ve daha sonra toplanmıştır. Anketler dağıtılmadan önce araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapılarak öğrenci ve öğretmenlere uygulama hakkında açıklama yapılarak araştırmanın önemi vurgulanmıştır.Rehber öğretmeni olan okullarda uygulamalar sırasında bu öğretmenlerden de yararlanılmıştır.

Tüm anketin cevaplama süresi yaklaşık 25 dakika almaktadır.

1.5. Verilerin Analizi

Anket uygulaması yapılan öğretmen ve öğrencilerden envanterleri tam olarak dolduranları işleme tabi tutulmuştur. Araştırmayla ilgili anket uygulaması tamamlandıktan sonra bilgi toplamak üzere verilen formların hepsi araştırmacı tarafından teker teker kontrol edilmiş ve bilgisayara geçirilmiştir. Bilgisayara geçirilen bilgiler kategorilerine göre ayrılıp tekrar bilgisayara işlenmiş ve istatistiksel işlemler tamamlanmıştır. Araştırma boyunca bütün hesaplama ve düzenlemeler Microsoft Excel ve Microsoft Word programları ile yapılmıştır. Sonuçların değerlendirilmesinde yüzde ve frekanstan yararlanılmıştır.

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde Sosyal Bilgiler öğretimi ile doğrudan ve dolaylı olarak ilgili olan yayınlar araştırılıp yurt içinde veya yurt dışında yapılanlar olarak sınıflandırılarak ilgili görüşler sıralanmıştır.

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yaşar (2004) , ‘İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim Ve Öğretimi ‘ adlı araştırmasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Sosyal Bilgiler dersleri müfredat programında coğrafya ünitelerinin eğitimine ilişkin önerilen materyallerin çok çeşitli dünya, kıtalar ve Türkiye haritaları ile yerküreden ibaret olduğunu belirtmiştir. Fakat ilköğretim Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının eğitiminde harita ve yerkürenin çok yetersiz olduğunu savunmuştur. Görsel materyallerin okul idaresi, öğretmen ve öğrencilerce temini sağlanarak öğretme-öğrenme süreci daha kalıcı hale getirilebileceğini belirtmiştir. Görsel materyaller bir görüntü olarak kullanılırsa öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlamayacağı bu nedenle yazılı, basılı ya da yansıtılmış görsel materyallerin sorularla çözümlenmeleri yapıldığı takdirde öğrenme süreci sonunda hatırlamaya katkısı büyük olacağını savunmuştur.

Kayalı (2000) , İlköğretim yedinci sınıfında Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularının eğitimi üzerine yapılan bir araştırmada öğretmenlerin % 75’i her zaman, % 25’i sık sık coğrafya konularının eğitiminde harita kullandıkları belirtilmiştir. Öğretmenlerin en fazla kullandıkları araçlardan biri de yazı tahtasıdır. Öğretmenlerin % 50’si her zaman, % 37.5’i ise ara sıra yazı tahtasını kullanmaktadır. Coğrafya konularının öğretiminde öğretmenlerin % 12.5’i sık sık, % 37.5’i ise ara sıra tepegöz kullanmakta olup, % 50’si hiç tepegöz kullanmadıklarını belirtmektedirler. Model ve numunelerin coğrafya konularının öğretiminde

öğretmenlerin % 25'i tarafından ara sıra kullanıldığı, % 75'i tarafından ise hiç kullanılmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin % 12.5'i televizyon ve videoyu coğrafya konuları öğretiminde ara sıra kullanmakta, % 87.5'i ise hiç kullanmamaktadır. Öğretmenler, ankette bu araçları kullanmama nedeni olarak görev yaptıkları okullarda bu araçların bulunmamasını göstermişlerdir.

Şahin (1997), ' İlköğretimde Sosyal Bilgiler derslerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri ' adlı araştırmasında , yalnızca kitap ya da geleneksel eğitim materyalleri ile yetinmemeli ; bilgisayar , video , televizyon , internet gibi bilgi ve iletişim teknolojileri ve bunlara ait yazılım , kaset , CD vb. gibi materyallerin kullanımı yaygınlaştırılarak öğrencilerin bilgiye doğrudan erişiminin sağlanmasını savunmuştur.

Ertürk (1995) , incelediği milli tarih kitaplarının harita bakımından yeterli olmadığını belirtmekte ve bu kitaplarda karşılaştırmalı grafik ve haritaların (zaman , uygarlık , olay karşılaştırmaları gibi) dikkati yoğunlaştırması bakımından tarih öğretiminde önemli bir yeri olduğunu söylemektedir.

Kabapınar (1991) , orta öğretim tarih kitaplarındaki haritaların öğrencinin anlayamayacağı kadar karışık olduklarını ve yanlışlıklar içerdiklerini belirtmektedir. Ayrıca bu haritaların ilgili devletlerin gerçek sınırlarını doğru olarak yansıtmamış olmalarına da dikkat çekmektedir. Kabapınar'ın araştırması sosyal bilgiler kitaplarındaki haritalarında da görülen abartılı sınırların , ortaöğretim tarih kitaplarında da bulunduğunu göstermektedir. Kabapınar bu durumu , ders kitaplarındaki haritaların biraz da ideolojiye alet edilmiş olmalarına bağlamıştır.

Gedikler (1998) , ' İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında Tarih konularının Değerlendirilmesi ' adlı çalışmasına göre , Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritalar ; baskı , renkler , açıklamalar açısından öğrencinin kullanımına elverişli bir durumda olmadığı gibi pek çok açıdan da yanlışlıklar içermektedir.

Çiftçi (2002) , ‘ Sosyal Bilgiler 6. , 7. ve 8. sınıf Derslerinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumlarına Etkisi ‘ adlı araştırmasında , tutum ve başarı açısından , materyal kullanımının sağlandığı deney gruplarının , geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol gruplarına göre daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Kılıç (1999) , ‘ İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin ve Müfettişlerin görüşleri ‘ adlı araştırmasında , Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sekiz yıllık temel eğitim düşünülerek yeniden oluşturulması , görsel teknik düzen ile dil özelliklerinin geliştirici düzenlemelerin yapılması gerekliliğini savunmuştur.

Meydan (2001) , ‘ İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuvar ve Görsel –İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi ‘ adlı çalışmada İlköğretim okullarında Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan materyaller incelenmiştir. Bu araştırmaya göre İlköğretim okullarında öğretmenlerin kullanmaları için yeteri kadar araç-gereç bulunmaktadır fakat öğretmenler bu araç-gereçlerden çeşitli sebeplerden dolayı yeteri kadar faydalanmamaktadır.

Güneş (1993) , ‘ İlköğretim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Eğitim Teknolojisine İlişkin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi ‘ adlı araştırmasında Sosyal Bilgiler öğretimi ve eğitim teknolojisi ile ilgili hizmetiçi eğitim kurslarının düzenlenmesi gerektiği , öğretmen yetiştiren kurumların programlarında eğitim teknolojisi dersinin yer almasının çok önemli olduğu , öğretim etkinliklerinin planlanması , yürütülmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili yeterliliklerin saptanması yönünde araştırmaların çoğaltılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ertürk (1998) , Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilgi eksiklerinin ve yanlışlıklarının yanı sıra dil ve anlatımları çocuğun ilgisini çekmekten uzak ve

anlaşılmazdır. Kitaplarda yer alan resimler , haritalar , grafikler konulara uygun olarak , öğrencinin ilgisini çekecek , konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak şekilde düzenlenmemiştir.

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Schiller (1963) yaptığı deneysel araştırmada uzmanlarca hazırlanan ders programları 296 öğrenci üzerinde 14 hafta süreyle uygulanmıştır. Araştırmada deneysel grupta yer alan öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde gerekli bütün öğretim materyallerini kullanmışlardır. Kontrol grubundaki öğrenciler ise ihtiyaç duydukları materyalleri kullanmışlardır. Araştırma sonunda deneysel grupta yer alan öğrencilerin başarıları çok daha yüksek bulunmuştur. Öğretim materyallerini kullanma alışkanlığı edinen öğrencilerin daha katılımcı ve sosyal , ekonomik ve politik problemlere daha ilgili oldukları görülmüştür.

Haas ve Laughlin (1998) , yaptıkları araştırmada Sosyal Bilgiler eğitimcilerinin öğretim ve öğrenim uygulamalarını değerlendirmişlerdir. Buna dayalı olarak Sosyal Bilgiler dersinde yapılabilecek etkinlikleri , kullanılabilecek öğretim materyallerini ve öğretim stratejilerini ortaya koymuşlardır.

Reed (1998) , coğrafyada küreler ve haritalar ne kadar önemli ise , tarihte de zaman çizelgesinin (tarih şeridi) önemli ve yeri doldurulamaz bir öğretim aracı olduğunu belirtmektedir.

Shaughnessy ve Holddyna , öğretmenin Sosyal Bilgiler derslerinde en çok kullandığı materyalin ders kitabı olup , yeni materyaller kullanmadığı , anlatım ve tekrara dayalı bir öğretim yaptıklarını belli bilgilerin kazanılmasına önem verdiklerini belirtmektedirler.

SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİ

Bu bölümde ilk olarak sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler eğitiminin tanımı ve önemi üzerinde durulduktan sonra , sosyal bilgiler öğretiminin amaçları , metotları , ilkeleri , sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan başta harita ve grafikler olmak üzere diğer araç gereçler ile sosyal bilgiler öğretiminin sorunları hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı , Kapsamı ve Sosyal Bilgiler Eğitimi

Sosyal bilgiler , sosyal bilimlerin içinde yer alan ve farklı tanımlara ait birçok disiplinden oluşur. Yaşamı ve insanı konu alır. O nedenle de sabit bir tanımını yapmak oldukça zordur. Sosyal bilgilerin tanımı ile ilgili görüşler şu şekilde sıralanabilir.

Sosyal Bilgiler terimini ilk kez kullanan bir Amerikan Eğitim Komitesine (The Commite of Social Studies of the Commission on the Reorganization of Secondary Education of the National Education Association) göre Sosyal Bilgiler , ‘ konusunu doğrudan doğruya insan topluluklarının örgütlenmesine , gelişimine ait ve bu sosyal grupların bireyi olması dolayısıyla insan hakkındaki tüm bilgiler ‘ olarak tanımlanmıştır (Moffatt , 1957).

Sosyal bilgiler , vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmak için sanat , edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal bilgiler , antropoloji , arkeoloji , ekonomi , coğrafya , tarih , hukuk , felsefe , siyasal bilimler , psikoloji , din , sosyoloji , sanat, edebiyat , matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar.¹

---

¹ NCSS. 1999 Linking Litareture with Life . NCSS Bulletin

Erden (1996) ise Sosyal Bilgileri ‘ İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak öğrencilerin toplumsal yaşamla ilgili bilgi , beceri , tutum ve değerlerin kazanıldığı bir çalışma alanı ‘ olarak tanımlamıştır.

Doğanay (2003) ise Sosyal Bilgiler ‘ sosyal ve insanlarla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak , insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış , düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı‘ olarak tanımlamıştır.

Sönmez (1996) ,Sosyal Bilgileri ‘ toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bulun sonucunda elde edilen dirik bilgiler ‘ şeklinde tanımlamıştır.

Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla , sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak , öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili , temel bilgi , beceri , tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.²

Sosyal bilgiler , belli başlı sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin kullanılması için sosyal ve beşeri bilimlere ait kavramların disiplinler arası entegrasyonudur.³

Sosyal bilgiler , insan faaliyetlerini kapsayan tüm disiplinlerden bir bileşke olarak karşımıza çıkmaktadır. ⁴

---

² ÖZTÜRK, Cemil ve OTLUOĞLU, Rahmi (2002). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller , Pegem Yayınları, s.206, ANKARA

³ BARTH, James L. (1991). Elementary and Junior High/ Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials, (Third Edition), Lanham: University Press of America, inc. S.7.

⁴ TAŞLI, İsmail (2000). Sosyal Bilgiler Öğretimi , Tekin Matbaası, s.147, Manisa.

Günden , (1995) ise Sosyal Bilgiler dersinin uzun süre tam anlaşılammış , içeriği ile ilgili değişik fikirler ortaya konulmuştur. Sosyal Bilgiler bazen yalnızca yurttaşlık bilgileri olarak , bazen Tarih , Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisinin birleşimi olarak , bazen de insan topluluklarına ait bilgiler olarak kabul edilmiştir. Bunlar arasında en yaygın olanı ise Sosyal Bilgilerin Tarih , Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi gibi disiplinlerin birleşiminden oluştuğu anlayışıdır.

Sosyal Bilgiler dersinin genel odağı insan davranışıdır. Sosyal bilgilerin tüm bileşenleri geçmişte ve günümüzde bireylerin birbirleriyle ve çevreleriyle nasıl etkileşimde bulunduğu ve hangi yollarla örgütlenip, yönetildiğiyle ilgilenmektedir. ⁵

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterliğini geliştirmek için sosyal bilimler ve insan bilimlerinin bütünleştirilmesi çalışmasıdır. Geçtiğimiz yüzyıl boyunca sosyal bilgilerin tanımı, konu alanı bilgisini artırmaktan daha çok çocuk ve gençlerin anlamlı bilgiyi nasıl yapılandıkları yönünde bir değişme eğilimi içindedir. Sosyal bilgilerle ilgili eğitimciler, her zaman yeni kuşaklara demokratik geleceğin öğretiminin önemini vurgulamakta ve Sosyal Bilgiler eğitiminin, öğrencinin sosyal dünyayı anlayacağı ve bu dünyanın bir vatandaşı olarak katılacağı etkin bir süreç olması gerektiğini savunmaktadır. ⁶

Gerçekten de ilköğretimdeki sosyal bilgiler dersi çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok yakından ilgilidir. Bu derste çocuk, özellikle içinde yaşadığı yakın ve uzak çevresini, geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıma olanağı bulur. Bu dersin, toplumun ideallerini çocuğa kazandırmakla yükümlü olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu derste çocuk, toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakılır ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır . ⁷

⁵ WELTON, D. and. Mallan, J.T. (1999). Children and their world: strategies for teaching *social studies* (Sixth Edition). New York: Houghton Mifflin Company.

⁶ SUNAL, S. C. and HAAS M. E. (2002). Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach,. Boston: Allyn and Bacon.

⁷ SÖZER, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. G. Can, (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

İlköğretim programının en temel derslerinden biri olan sosyal bilgiler, amaçlarını öteki uluslardan ve dünyadaki insanlarla yakından ilişkili olan demokratik bir toplumda vatandaşlığın doğasından alır. Sosyal Bilgiler eğitimsel amaçlar için sosyal bilimlerin sadeleştirilmiş biçimidir .⁸

Sosyal Bilgiler; kültürel miras, geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin sosyal, politik, ekonomik yönleriyle insan etkinlikleri, sosyal problemler, eleştiriye yönelik düşünme, değer verme gibi konular üzerine odaklanmıştır.⁹

İnsanın yaşamında kullandığı ve zorunlu olan, onun daha kolay, mutlu ve rahat yaşamasını, kendini gizilgüçleri doğrultusunda geliştirip gerçekleştirmesini sağlayan tüm toplumsal olgular ve ilişkiler Sosyal Bilgilerin kapsamı içine girebilir. Sosyal Bilgiler bir bakıma tüm Sosyal Bilimlerin kesiştiği bir alan olarak düşünülebilir .¹⁰

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.

---

⁸ MARTORELLA, P. H. (1998). Social studies for elementary school children developing young citizens (Second Edition). New Jersey: PRentice-Hall.

⁹ MICHAEĪS, J. U. and GARCĪA J. (1996). Social studies for children a guide to basic instruction (Eleventh Edition). Boston: Allyn and Bacon.

¹⁰ SÖNMEZ, V. (1994). Sosyal bilgiler öğretimi. Ankara: Pegem yayınları

3.2. Sosyal Bilgiler Programının Genel Amaçları

Sosyal Bilgilerin genel amaçları 30.06.2005 tarihli 2575 sayılı Tebliğler dergisi'ndeki " İlköğretim Sosyal Bilgiler (6 ve 7. Sınıflar) Dersi Öğretim Programı " başlığı altında belirtilmiştir. Söz konusu Tebliğler Dergisinde Sosyal Bilgiler ders programının genel amaçları ayrıntılı biçimde yer almaktadır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir.

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
- Atatürk İlke ve İnkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin

gerekli olduğuna inanır.

- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
- Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

Tüm dünya'da bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda , ailenin niteliğinde , yaşam biçimlerinde , üretim ve tüketim kalıplarında , bilimsellik anlayışında , toplumsal cinsiyet alanında , bilgi teknolojisinde , iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde , yerleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişmeleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtma bir zorunluluk haline gelmiştir.

Hazırlanmış olan program , dünyada yaşanan tüm bu değişimler ve gelişmelerle birlikte , Avrupa Birliği normlarını ve eğitim anlayışını , mevcut programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini dikkate almaktadır.

Sosyal Bilgiler Programı , Barr, Barth ve Shermis'in (1997) ortaya koyduğu üç geleneği önemsemektedir. Bilindiği gibi bunlar :

- 1 - Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler ,
- 2 - Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler,
- 3 - Yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgilerdir.

Sosyal Bilgiler dersi ,demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini yaşama geçirilebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

İlköğretim Sosyal Bilgiler (6. ve 7. Sınıflar) Programı ilk kez 6. sınıflarda 2004-2005 eğitim-öğretim yılında pilot okullarda uygulanmaya başlamış , 2005-2006 eğitim-öğretim yılında ise tüm ilköğretim okullarında uygulama geçmiştir. Buna bağlı olarak program hakkındaki görüşler oldukça yetersizdir. Fakat gerek uygulama gerekse öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluk açısından programa yönelik değişik görüşlerin ortaya çıktığı görülmüştür.

Safran , (2004) Sosyal Bilgiler Programı, tümüyle “davranışçı” bir nitelik sergileyen eski programın aksine, “Yapılandırmacı” (Constructivist) bir eğitim anlayışıyla ele alınmıştır. Sosyal Bilgiler Programında içerik, sosyal hayatın tüm yönlerini kapsadığı varsayılan sekiz kategoriye ayrılmıştır. Yeni program dilinde bu kategorilerden her birine “öğrenme alanı” adı verilmektedir. Öğrenme alanları, “Birey ve Kimlik”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Küresel Bağlantılar” biçiminde, dünya eğitim literatürü taranarak saptanmıştır.

Eğitimde program geliştirme bir süreç olduğuna göre, ilköğretim

programlarının sürekli geliştirilmesi kapsamında, sosyal bilgiler dersinin amaçlarının da Eğitim Biliminin ve Program Geliştirme alanını kural ve ilkeleri ışığında gözden geçirilmesi ve programın her boyutunun, dersin özelliklerine uygun biçimde birtakım geliştirme çalışmalarına bağımlı tutulması doğaldır.

Demokratik bir ülkede, sosyal bilgilerin temel amacı, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmektedir. Etkili vatandaş gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılmış olmalıdır. Sosyal bilgilerin içeriğindeki konuların ne olması gerektiği hakkında farklı düşünceler varsa da herkesin üzerinde anlaştığı nokta, sosyal bilgiler dersinin demokratik değerleri ve becerileri kazandırması gerektiğidir. Etkili vatandaş hem anlama bilgisine hem de anlama için kullanılan beceriler bilgisine sahip olmalıdır.¹¹

Sosyal bilgilerdeki çağdaş anlayış , bilginin öğrenciye aktarılmasını amaçlamamakta, dinamik bilgi üretim sürecinin öğretilmesini hedeflemektedir.¹² Doğaldır ki , böyle bir hedef ve bu hedefi gerçekleştirmeye yönelik bir program içeriği yöntemlerde de canlılık ve hareket isteyecektir. Geleneksel yöntemlerle öğretilmeye çalışıldığında çoğu zaman seilmeyen bir ders olarak nitelendirilen sosyal bilgiler dersinin , çağdaş gelişmeler ışığında içeriğiyle olduğu kadar yöntemleriyle de gözden geçirilmeye kesinlikle gereksinimi bulunmaktadır.

---

¹¹ DAVIS III, John C. ; PALMER, Jesse (1992) A Strategy for Using Children's Literature to Extend the Social Studies Curriculum, Social Studies; May/Juna92, Vol. 83 Issue 3, p125, 4p, 2 diagrams

¹² DOGANAY, A. (2002) Editörler: ÖZTÜRK, Cemil & Dilek, Dursun, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi , Bölüm 2, Sosyal Bilgiler Öğretimi (15-46) PEGEM Yayıncılık

3.3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılan Araç ve Gereçler

Araç ve gerece dayalı bir öğretimde ; soyut kavramlar somutlaştırılarak öğrencinin öğrenmesi kolaylaştırılabilir. Çünkü araç ve gereçler ; öğrencinin ilgisini çeker , duyu organlarına hitap ederek bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlar. Örneğin “ Ay yüzeyinde hayat yoktur.” Demek öğrenci için soyut bir kavramdır. Fakat öğrencilere ay yüzünü gösteren fotoğraflar gösterilirse ve sonra konu anlatılırsa öğrenci kolay bir şekilde Ayda canlı yaşayamayacağını anlayacaktır.

Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak araç ve gereçlerde bazı özellikler aranır. Bu özellikler :

Amaca Uygunluk : Amaca hizmet eden araç ve gereç konunun öğretilmesini kolaylaştırır.

Öğrenciye Uygunluk : Araç ve gereç öğretimin(ilk, orta, lise, üniversite) her basamağında müfredat programlarına göre hazırlanmalıdır.Öğretimin seviyesine hitap etmeyen araç ve gereçler öğrenmeyi gerçekleştirmez. Çünkü öğrenme ile verilmek istenen bilgiler öğretim kademelerine göre farklılık gösterir.Örneğin lise seviyesinde bir öğrencinin ilk ve orta atlas kullanması, lise öğrencisinin lise müfredatına uymayan bilgileri taşıyan yüksek düzeye hitap eden atlaslardan yararlanmaları, 12 yaşından küçük çocuklar görsel öğeleri bir bütün yerine bölüm bölüm yorumlama eğilimindedirler. Spesifik birtakım öğeleri göremezler.Daha büyük çocuklar resmi bir bütün olarak algılamakta ve resmin verdiği mesaj ile bir sonuca ulaşmaktadırlar.

Doğruluk : araçlar , konularla ilgili bilgiyi doğru vermelidir. Doğruluğu tartışılmayan araç ve gereçlerden faydalanılmalıdır. Özellikle haritalarda yer adları ve yükseltilerde bu problem olmaktadır.

Sadelik : Araç ve gereç bir olayı sadece , açık , net bir şekilde gösterebiliyorsa ondan faydalanarak öğrenmek daha kolay olur. Buna örnek olarak haritaları verebiliriz. Her harita belirli bir amaca göre yapılmalıdır. Birden fazla amaca

hizmet eden haritalar karmaşaya yol açar.

Çekicilik : Konun izahında gerekli harita, şekil, tabloların renk, çizim ve yazı tarzı yönünden estetik olması gerekir.Kullanılacak fotoğraf ve slaytlarda da estetiğe dikkat edilmelidir.Estetik olma öğrencinin ilgi ve dikkatini çekerek öğrenmeyi kolaylaştırır.

Kullanışlılık : Bir araç ve gerecin kullanılabilirliği onun rahatça kullanılmasına ve dayanıklılığına bağlıdır. Araç ve gereçlerin kolay kullanımının yanında sağlam ve dayanıklı da olması gerekir.Sağlam ve dayanıklı olmayan araç ve gereçler çabucak yırtılmakta, bozulmakta dolayısıyla kullanılmaz hâle gelmektedir.

Ekonomiklik : Araç ve gereçlerin ucuz , kaliteli ve uzun süreli kullanılabilir olmasıdır.

Bunun içinde araç gereçler alınırken ;

- Doğruluğuna,
- Yeni oluşuna ,
- Amaca uygun oluşuna
- Kullanımı kolay oluşuna
- Öğretim seviyesine hitap etmesine
- Dayanıklılığına
- Ucuzluğuna
- Yapı tekniğine , dikkat edilmelidir. ¹³

Eğitimde görsel ve işitsel araçlar, öğrenmenin kalıcı izli olmasını sağlaması açısından çok önemli görülmektedir. Eğitim ve öğretim etkinliği ne kadar çok duyu organına hitap ederse, öğrenme olayı da o kadar iyi ve kalıcı izli olmakta, unutmada o kadar geç olmaktadır.

---

¹³ GÜNGÜRDÜ, E- 1992, Coğrafyada Öğretim Metodu ve İlkeler , Etüt Eğitim okul Yayınları, ANKARA.

Bilindiği gibi öğrencilerde bilgi, beceri, tutum ve değerleri geliştirmede kullanılan tüm araç, gereç ve kaynaklara öğretim materyali denir. Öğrenme ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, öğrenmelerin gerçekleşmesinde görsel betimlemelerin önemli paya sahip olduğunu göstermektedir. Bazı öğrencilerin, görsel betimlemeler yoluyla daha kolay öğrendikleri bilinmektedir. Görsel öğeler; öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler, dikkatlerini canlı tutar, duygusal tepkiler vermelerini sağlar, kavramları somutlaştırır, anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir, şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırır, bir kavramla ilgili öğeler arasındaki ilişkileri örgüt şemaları ve akış şemaları yoluyla kolayca verebilir ve bazı öğrencilerin görsel öğelerle kaçırmaları olası bir takım noktaları anlama şansı verebilir. ¹⁴

Eğitim araçları, eğitim ve öğretim etkinliklerinin daha verimli olmasını sağlamak için öğretmen ve yetiştiricilere en büyük yardımcıdır. Öte yandan araçlar ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, uygun olarak kullanılmadıkları zaman yararlı olamazlar. İlköğretim Sosyal Bilgiler derslerinde öğrenci derse aktif olarak katılmalıdır; çünkü tüm duyu organlarını kullanarak öğrenme ortamına katılan öğrenci daha kolay öğrenebilir ve öğrendiklerinin % 80'ini de unutmaz. Yapılan araştırmalara göre öğrenci; okuduklarının yalnız % 10'unu, duyduklarının % 20'sini, gördüklerinin % 30'unu, hem görüp hem duyduklarının % 50'sini, görüp, işittikleri ve söylediklerinin % 80'ini ve görüp, işitip, dokunup ve söylediklerinin % 90'ını öğrenir ve unutmaz. ¹⁵

Öğrencilerin öğrendiklerini daha fazla hatırlayabilmeleri için sınıf içinde çok ortamlı öğrenme durumunun geliştirilmesi ve öğrenme sürecine koşulları çok önem taşımaktadır. Eğitimde yıllarca çok ortamlı öğretimin temelini öğretmen ve ders kitabı ikilisi oluşturmuştur.

¹⁴ DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S., ve YAĞCI, E., 2002, "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme", (2. Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara, s. 5, 109

¹⁵ DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S., ve YAĞCI, E., 2002, "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme", (2. Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara, s. 5, 109

Ancak günümüz çağdaş sınıf içi çok ortamlı öğrenme ortamının sağlanmasında görsel ve işitsel araçlar ön plana çıkmaktadır. Bu anlamda kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için daha çok duyu organına hitap eden görsel ve işitsel araçlarla oluşturulacak öğrenme ortamlarına başvurulmaktadır ve bu önemli bir ihtiyaçtır.

Bilindiği gibi çocuklar ben merkezlikten başlayarak somut olayları öğrenir, daha sonra da soyut ve geniş bir anlayış süreci içinde gelişirler. Bu anlayış onların sürekli genişleyen bir grubun -aile, toplum, ülke, dünya ve evren- parçası olduğunu gösterir. Sınıf içi öğrenme ortamları her sınıfın, büyüme ve gelişim özelliklerine uygun bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaya yönelik olmalıdır .¹⁶

Bununla birlikte, ilköğretim III., IV. ve V. sınıfındaki öğrenciler somut düşünmekle birlikte “soyut düşünmeye başlamaya” geçiş döneminde yer almaktadırlar. Bu nedenle içerik somuttan soyuta, basitten karmaşığa, kolaydan zora, yakın çevre ve zamandan uzağa doğru düzenlenmiş olmalıdır. Çocuklar VI., VII. ve VIII. sınıflarda ise hem “soyut düşünmeye” geçmekte, hem de gerçeğe ilişkin alternatifler üretebilmektedir. Bu sınıflardaki çocuklara coğrafya konularının içeriğinin sunumu; inceleme, genellemelere varma, harita, grafik, tablo yorumlama, grafik çizme, tablo oluşturma ve soyut bir kavramı somut olaylar kullanarak açıklayabilme türünde etkinliklerle desteklenmelidir.

Bu nedenle sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının öğretiminde görsel unsurlar , konuların somutlaştırılmasını sağladığı gibi, öğretme-öğrenme süreci daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirilebilir ve öğrenme süreci sonucunda hatırlama oranı yükselir.

---

¹⁶ ŞAHİN, C.; Yavuz, N.; KARABAĞ, S.; TERTEMİZ, N.; ERCAN, L.; KAYABAŞI, Y.; ŞEN, H.Ş. ve OĞUZOĞLU, D., 2001, “Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu”, Nobel Yayınevi Yay. No:285, Ankara, s.10, 21

3.4. İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitiminde Kullanılması Gereken Araç ve Gereçler

Bu bölümde sosyal bilgiler eğitiminde kullanılan ve kullanılması gereken araç-gereçler hakkında bilgi verilecektir.

3.4.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Ders kitabı, bir dersin daha önce açıklanan müfredata göre öğretim programının amaç, İlke ve konularına göre hazırlanmış temel eserdir. Bu bilgi kaynağına asli kaynak da denir.

Duruma göre temel kaynak olan ders kitabının yanında, yardımcı ders kitabı yada benzeri kitaplar da kullanılabilir. Temel kaynak kitapların yeterli bilgileri içermesi gerekir. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarının başlıca nitelikleri şunlardır:

1- Dilbilgisi ve üslup: Sosyal bilgiler kitapları ve bu arada bütün ders kitaplarının yazılı olan ifadeleri dilbilgisine ve imla (yazım) kurallarına uygun olarak yazılmalıdır. Ayrıca ders kitabının sonuna mutlaka alfabetik sözlük konulmalıdır.

a) Ders kitabının anlaşılır duruma gelmesi için kavram ve terimlerin en kısa anlamı parantez içinde belirtilmesi faydalı olacaktır.

b) Ders kitabı, çok fazla bilimsel kavram ve terimle doldurulmamalıdır.

c) İlk ve ortaöğretimde her zaman en kısa ve öz tanımlardan yola çıkmak gerekir. Örneğin hava olaylarını anlatırken yağmur, rüzgar, kar gibi yoğunlaşma şekillerinin oluşumundan bahsedip bunların hepsine hava olayı dendiği vurgulanırsa konu daha iyi anlaşılacaktır.

d) Bilimsel terimlerin imlasında, ders kitabı metinlerinin yazılışında mutlaka bir standart sağlanmalıdır.

2- Kapsam: Ders kitaplarının içeriği bazı nedenlerden dolayı sınırlandırılır. Bu nedenlerin başında, o dersi belli sınırlardaki haftalık okutulma saati göz önüne alınarak, talim ve terbiye kurulu tarafından kısıtlanması gelir.

Kitabı yazan, önceden planlanmış müfredat programı ve ders konuları dışına çıkamaz. Bununla birlikte verilen bilgiler doyurucu nitelikte olmalıdır. Genelde bilginin en önemlisi en önemsizi diye bir sıralama yapmak doğru değildir. Ancak programa uymak zorunluluğu vardır. Bu da, en önemli konular daha fazla, önemi daha az olan konular için sınırlı açıklamalar yapmakla sağlanır.

3- Yardımcı Şekiller: Sosyal Bilgiler ders kitaplarının öğretim bilgisi ilkelerine uygun olması, görsel nitelikler taşıması ile ölçülmelidir. Bunların başlıcaları; haritalar, veri tablolar, grafikler, kesitler, profiller ve fotoğraflardır. Öğretici bir ders kitabında, bu şekiller mutlaka bulunmalıdır

3.4.2. Haritalar

Haritalar sosyal bilgiler dersinin özüdür. Harita, yer yüzünün bütününün veya bölümünün esas alınan bir ölçeğe göre düzlem üzerine aktarılması sonucu elde edilen gereçtir. Haritalar değişik şekillerde sınıflandırılabilir. Ancak, hazırlanış ve kullanım amaçlarına göre iki gruba ayrılabilir.

1-Genel haritalar: Bunlar, duvar haritaları, atlas haritaları, jeoloji, hava uçuş, deniz haritaları ve topografya haritaları gibi türlere ayrılır.

2-Özel haritalar: Bunlar morfoloji haritaları, hidrografya haritaları, iklimik haritalar, toprak haritaları, nüfus haritaları, yerleşme haritaları ve iktisadi haritalar gibi türler vardır.

Sosyal bilgiler öğretiminde, haritalardan yararlanmak bir şarttır. Çünkü haritalar hem görsel anlamda yardımcı olur hem de uygulama öğretim metotlarından biri olan iş metodunun uygulanması anlamına gelir. Böylece dersin anlaşılabilirliği ve kalitesi artar.

İlköğretimde haritalardan gereği gibi yararlanabilmek, öğrencilerin bu konuda bazı temel bilgileri kavramış olmasına bağlıdır. Ancak burada söz konusu olan esaslar haritalarda en çok kullanılan işaretler, renkler gibi noktalardır. Bu konuda alınacak tedbirler ve yapılacak uygulamaların başlıcaları: Haritalardan yararlanma yollarını öğretmek ve haritanın önemini, öğrencilere ve hatta velilere kesin bir dille

anlatmak, her öğrencinin bir atlas almasını sağlamak olmalıdır.

Ancak, ilköğretimde öğrencilere öncelikle tanıtılması gereken haritalar,duvar haritaları ve atlaslardaki haritalar olmalıdır. Diğer genel ve özel haritalar, öğrencilere kulak dolgunluğu ve göz aşinalığı oluşturulmasına hizmet edecek şekilde, birer harita türü olarak tanıtılmalıdır.

3.4.3. Grafikler

Olayların resim veya çizgilerle gösterilmesi metodu , grafik diye adlandırılır. Başka bir anlatımla ; sayısal verilerin çizgilerle ifade edilmesi yöntemine grafik denir Bunlar, eşit aralıklarla yatay ve dikey çizgilerden oluşabilecekleri gibi dikdörtgen, yarım daire ve bütün şekillerden ya da resim şekillerden oluşabilir.

Grafikler, sayısal verileri görselleştirerek bunlar arasında karşılaştırmalar yapılabilmesine imkân tanır. Böylece sayısal verilerin anlaşılması ve yorumlanması mümkün olur. Tablo çizelgelerin grafiklere dönüştürülmesi suretiyle verilerdeki artış ve azalışların tespit edilmesi ve değerlendirmeye tâbi tutulması mümkün olur.

Grafikler, önemli birer öğretim tekniği gereçleridir. Sayısal verileri daha kolay anlama, yorumlama ve algılama kolaylığı verirler. Sayılara, göze hitap eden görsel bir nitelik kazandırırılar. Karşılaştırma yapma kolaylığı sağlamaları nedeniyle sosyal bilgiler öğretiminde mutlaka kullanılması gereken yardımcı yöntemlerdendir.

3.4.4. Atlaslar

Atlas , bir haritalar koleksiyonudur. Ayrıca dünyanın bütünü, kıtalar ve ülkelerin haritalarını içeren kitap, ya da coğrafya, ekonomi, tarih, gökbilim, turizm, botanik... gibi bilimsel konularla ilgili dağılışları içeren haritalar ve levhalar bütünü atlas olarak tanımlanır. ¹⁷

---

¹⁷ DOĞANAY, H., 2002, “Coğrafya Öğretim Yöntemleri”(5. Baskı), Aktif Yayınevi, İstanbul, s.193, 204, 209, 224 ve 272

Atlasların adı, içinde toplandığı haritaların yapılış amacına göre değişir. Coğrafya Atlası , Tıp Atlası, Tarih Atlası gibi türler vardır. Kuşkusuz bunlar arasında en yaygın olanları Coğrafya Atlaslarıdır. Bu tür atlaslarda fiziki haritalar (yeryüzü şekilleri , akarsular , göller vs.) , siyasi haritalar (ülke sınırları, ülke adları vs.), ekonomik haritalar (ürün ve maden dağılımı haritaları vs.) tektonik haritalar, iklimatik haritalar ve nüfus yoğunluk haritaları gibi çeşitli haritalar vardır.

3.4.5. Küreler

Coğrafya konuları içerisindeki yerin şekli, hareketleri, boyutları, eksen eğikliği, enlem, boylam, paralel, meridyen gibi konulardaki soyut ifadeleri somut hale getirmek için gerekli ve önemli bir araçtır. Küre geometrik bir şekil olarak, bütün noktaları merkezden eşit uzaklıkta bulunan bir yüzeyde sınırlandırılmış şekil olarak ifade edilmektedir. Coğrafi manada küre, yer yuvarlığının çok küçültülmüş bir modelidir .¹⁸

3.4.6. Dia ve Fotoğraf Makinesi

Bunlardan dia makinesine, slayt makinesi de denir. Terimde geçen dia veya slayt kavramı, bir projeksiyon (yansıma) halindeki ışıkla , projeksiyon yapılmış ışıklı fotoğraf demektir. Bu fotoğraflar, saydam film üzerine görüntülenmiş, bu şekilde banyo edilmiş ve dia çerçevesi denilen koruyucu kutucuklar içine tek tek yerleştirilmiş diapositiflerdir.

Bu gibi görüntüleri göstermek için kullanılan makinelere ise slayt makinesi denir. Slayt makinesi ile gösteri yapabilmek için öncelikle karanlık odaya ihtiyaç vardır. Ayrıca görüntünün daha iyi yansması için slayt projeksiyon perdesine ihtiyaç vardır. Bu metot ile öğrencilerin gidemediği yerleri onlara getirmiş oluruz.

---

¹⁸ GÜNGÖRDÜ, E., 2002, “Coğrafya’da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar” Nobel Yayınevi Yay. No:326, Ankara, s.119-136

Slayt projektörü ve slaytlar, görsel ve işitsel öğretim yöntemlerinin eğitim ve öğretimde uygulanmasında önemli pratik sonuçlar verir: Öğrenmeyi, çekici ve zevkli hale getirmesi, öğrenme faaliyetini kolaylaştırması, eğitimi verilen konuyu ve konunun ait olduğu programı öğrencilerin sevmesi gibi yararları söz konusu edilebilir. Öğrencileri derse motive etme, dikkatlerini canlı tutma, derse karşı ilgi uyandırma, demonstrasyon (gösteri) yönteminin uygulanması anlamına da gelmesi gibi üstünlük ve katkıları vardır.¹⁹ Sosyal Bilgiler öğretiminde her zaman başvurulacak ve büyük fayda temin edecek ders aracıdır.

3.4.7. Tepegöz

Asetat(saydam kağıdı) üzerine görüntüsü alınan yazı, şekil veya grafik gibi önceden hazırlanmış malzemeyi, güçlü bir ışık kaynağı aracılığıyla bir mercek üzerine düşürüp büyüterek, perdeye yansıtan optik araca tepegöz denir. Bu uygulama, ders okutma, bildiri sunulması, konferans verilmesi esnasında amaca uygun şekillerin asetat üzerine çizilmesi, ya da gerekli yazıların bu saydam üzerine yazılması ve aynı anda gösterilmesi biçiminde de yapılabilir.²⁰

Çağdaş eğitim teknolojilerinin en önemli araçlarından biri olarak tepegöz, sosyal bilgiler derslerinde büyük kolaylık sağlamaktadır. Her öğretmen tarafından kolaylıkla kullanılması mümkün olan bir ders aracıdır. Öğretmene, öğrencilerle yüz yüze eğitim yapabilme fırsatı tanımaktadır. Yazı tahtasına karşın hareketli ve daha verimli bir ders aracıdır. Öğrencilerin başarı grafiklerini yükselten çok pratik bir gösteri yapma aracı olarak dikkati çeker. Ancak sadece saydamlara bağlı konuların işlenmesi de konularla ilgili bazı noktaların gözden kaçmasına neden olabilmektedir.

---

¹⁹ DOĞANAY, H., 2002, "Coğrafya Öğretim Yöntemleri"(5. Baskı), Aktif Yayınevi, İstanbul, s.193, 204, 209, 224 ve 272

²⁰ DOĞANAY, H., 2002, "Coğrafya Öğretim Yöntemleri"(5. Baskı), Aktif Yayınevi, İstanbul, s.193, 204, 209, 224 ve 272

3.4.8. Diyagramlar

Bunlar da birer grafik türüdür. Bu grafik türleri, daha önce hesaplanmış veya gözlenmiş verilerin, görsel şekiller üzerine dökülmesini ifade ederler. Ancak grafiklerle aralarındaki en önemli fark, diyagramların birkaç olayı bir arada göstermeleridir.

3.4.9. Tablolar

Çizgilerle çerçevelendirilmiş ve eşit bölümlerle ayrılmış veriler serisine tablo denir. İşlenen konularda geçen verilerin tablolara dökülmesi ve sunulması çok yararlıdır. Bunda metot şu olmalıdır : Konu metinleri içinde örnek veriler yer tutmalı, mutlaka gerekli ise ayrıntılı veriler, tablolar şeklinde sunulmalıdır. İlköğretim sosyal bilgiler kitaplarında tablolar ya hiç yoktur ya da çok azdır. O halde bu eksiği sosyal bilgiler öğretmeni dersi işlerken tamamlamalıdır.

3.4.10. Profil ve Kesitler

Profil, bir olayın dış görünümüne, kesit ise iç görünümüne ilişkin durumunu gösteren çizim ve ifade şekilleridir.

Profil, bir olayın dış görünüşü; yandan görünüşü; yükselti ve çanakların, yükseklik ve derinlik değerlerini göstermek için çizilen eğriye denir. Bunlar, yani profiller, topografik özellikleri gösteren kırık veya yayımsı çizgilerdir.²¹

Yerkabuğunun derinlere doğru yapısını gösteren şekillere kesit denir. Başka bir ifadeyle yerkabuğu katmanlarını ve katmanları teşkil eden litolojik unsurları göstermektedir. Sosyal Bilgiler dersi altıncı sınıf coğrafya ünitelerinden biri olan “Coğrafya ve Dünyamız” ünitesinde örneğin dünyamızın dıştan içe doğru yapısını göstermede kesitlerden yararlanabiliriz.

---

²¹ DOĞANAY, H., 2002, “Coğrafya Öğretim Yöntemleri”(5. Baskı), Aktif Yayınevi, İstanbul, s.193, 204, 209, 224 ve 272

3.4.11. Diğer araç ve Gereçler

1. Kaynak Ders Kitapları : Bilime fazla ilgisi olan ve ayrıntılı bilgiler edinmek isteyen öğrencilerimiz hayli fazladır. Bu nedenle eldeki temel ders kitabında verilen bilgiler , çalışkan öğrenciler için yeterli ve tatmin edici değildir. Diğer yandan, verilecek ödevlere kaynaklık yapması bakımından da bu tür kitaplara ihtiyaç vardır. Kaynak ders kitabı, yine öğretim ilke ve metotları ilköğretim öğrencisine göre düşünülmüş, temel ders kitabından hazırlanmış bir eser olmalıdır.

2. Sosyal Bilgiler Ders Defteri : Sosyal Bilgiler konularının daha iyi anlaşılması ve pratiğe geçirilmesi bakımından ödev yaptırmak şarttır. Bu nedenle de öğrencilere verilen ödevleri yapmaları için birer ders defteri tutturulmalıdır. Sosyal bilgiler ders defterleri tutturmanın çeşitli yararları vardır. Örneklerin kalıcı olması, belli bir yere kaydedilmeleri ve örneklere benzer örnekler üzerinde pratik yaptırılmasına bağlıdır. Ayrıca öğrencilerin düzenli iş yapma alışkanlığının gelişip gelişmediği, baştan savıcı bir düşünce ile yetişip yetişmedikleri, bu gibi defterlerle belli olacaktır.

3. Koleksiyonlar : Koleksiyon, aynı özelliklere sahip materyallerin bir araya toplanmış haline denir. Her konuda koleksiyon meydana getirmek mümkün olduğu gibi coğrafya konularıyla ilgili koleksiyon oluşturmakta mümkündür. Coğrafya konularının işlenmesinde bunlardan faydalanılır. ²²

4. Özel Teknik Araçlar : Bunlar termometre, barometre, anemometre, altimetre ve pusula gibi araçlardır. Derslerde yeri geldikçe, birer cümle ile de olsa tanımlanmaları uygun olur. Termometre sıcaklık, barometre basınç, altimetre yükseklik, higrometre nem, anemometre rüzgar hızı, pusula yön ölçer gibi.

---

²² GÜNGÖRDÜ, E., 2002, “Coğrafya’da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar” Nobel Yayınevi Yay. No:326, Ankara, s.119-136

5. **Diğerleri** : Kabartma harita , kum havuzu , gazeteler ve dergiler de önemli öğretim gereçleridir. ²³

Bunların dışında teknolojinin geliştirdiği, eğitime büyük hizmetleri olan ve önümüzdeki yıllarda da tamamıyla eğitim ve öğretime gireceğine inanılan bazı araç ve gereçler de bulunmaktadır. Bunlar ;

Episkop Projektörü (Opak projektör, Epidiskop): Saydam olmayan (opak) gereçlerin (resim, yazı, grafik, fotoğraf) perdeye yansıtılmasını sağlayan araca episkop (epidiskop) projektörü denir. Bir saydam ya da slayt filmine ihtiyaç olmadan her türlü basılı materyaldeki fotoğraflar, grafikler, şekiller, haritalar ve kartpostalların görüntüleri büyütülerek bir perdeye yansıtması bakımından çok önemli bir görsel araçtır.Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde kolay görsel malzeme temininin de büyük fayda sağlamaktadır.

Video Projektörü: Video projektörü olarak bilinen bu projektör bir bilgisayara bağlandığında, bilgisayar ekranında her ne görüntüleniyorsa bu projektör aracılığıyla bir ekrana yansıtılır. Günümüzde bu projektörlerin hem boyutları/hacimleri giderek küçülmekte ve hem de fiyatları düşmektedir. Bu yüzden de iş ve eğitim alanlarında kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. ²⁴

Data Show (LCD PLATE) Data Show, video projektörlerinin pahalı olmasından dolayı, onların işlevini yerine getiren ve bir tepegözle birlikte çalışan bir araçtır. Video projektörüne göre hacim olarak küçüktür, ancak görüntü kalitesi açısından genelde video projektörleri kadar iyi değildir.

Film Makinesi ve Hareketli Filmler: Hareketli ve sesli görüntü ve yansıtıcı makineye film makinesi denir. Konulu filmlerin sınıfa getirilip gösterilmesi sağlanabilir. Böylece öğrencilerin güdülenmeleri artabileceği gibi dinlediğini anlama

²³ BİLGİN, T.- 1976, Kartografya II. İst. Univ. Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Yay. No.64.s.115-136

²⁴ DEMİREL, Ö., SEFEROĞLU, S. S., ve YAĞCI, E., 2002, "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme", (2. Baskı), Pegem Yayıncılık, Ankara, s. 5, 109

becerilerini de geliştirir. Film gösterilmeden önce ve sonra soru-cevap şeklinde sınıf içi çalışmalara yer verilirse daha yararlı olur.

Televizyon ve Video : Televizyon etkili bir kitle iletişim aracıdır. Kodlanmış anlamlı bilgileri iletme, yansıtma ve sunma kapasitesine sahiptir.

Bu süreçleri sisteme giren ve çıkan bilgi arasında uyum sağlamak, ileticinin amacı ve içeriği ile alıcının algısal ve yanıtısal davranışı arasındaki psiko-fizik uyumu düzenlemek için uygulanır. Televizyon, görme ve işitme duyularına aynı anda hitap etmesi nedeniyle, çok etkili bir öğrenme aracıdır. Hatırlanacağı üzere bireyler, öğrendiklerinin % 75’ni görerek, % 13’nü ise işiterek öğrenir. Geriye kalan % 6’sını dokunma, % 3’nü koklama ve % 3’nü de tutma ile öğrenirler.²⁵ Doğrudan ya da oluş halinde gözlenmeleri olanaksız olan bazı doğa olaylarının, önceden video-kamera ile filme alınmış görüntüleri, rahatlıkla öğrencilere izletilerek, bunların gözlenme ve öğrenilmeleri büyük ölçüde kolaylaşır. Örneğin yanardağ püskürmeleri, sel, heyelan, çığ düşmesi, depremin sonuçları, ülkemizin doğal ve beşerî çevresi, çevresel kirlenme ve kirleticiler, dünya ve güneş sistemi gibi.

VCD ve DVD : Günümüzde VCD ve DVD teknolojileri çok gelişmiş bir yapıya sahip olup yüzyılın ürünleri sayılır. Bu teknoloji sayesinde görüntü ve sesler kaliteli ve istenilen her biçimde sunulabilir. Öğretmen, öğreteceği konularıyla ilgili ve müfredat programına uygun VCD ve DVD hazırlayabilir. VCD ve DVD’ler öğrencilerin yaratıcılık yeteneklerinin geliştirilmesinde yardımcı olduğu için dikkatli hazırlanmaları gerekir.

---

²⁵ KÜÇÜKAHMET, L., 1998, “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, (Genişletilmiş 9. Baskı), Alkım Yay., Ankara, s.41

Bunun için VCD ve DVD hazırlanırken kullanılan plan içinde mutlaka eğitim-öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer öğretmenin kendisi VCD ve DVD hazırlayamaz ise hazır VCD ve DVD bularak kullanmayı denemelidir, çünkü bunlar çok değişik deneyimler sağlamaktadır. Bu değişik deneyimlerde öğrencileri güdüler ve bunun sonunda kalıcı öğrenmelerde yüksek düzeyde artışlar meydana gelir .²⁶

Bilgisayar: Bulduğumuz çağ bilgi çağı olduğuna göre bu çağın en önemli aracı ise bilgisayardır. Bugün bilgisayarın hem ülkemizde hem de dünyada kullanılmadığı alan yoktur. Yine bazı okullarımızda bilgisayar laboratuvarı bulunmaktadır. Bu laboratuvarları arttırarak tüm okullarımıza yaymak devletimizin temel gayesi olmalıdır. Bilgisayardan istifade ederken iki önemli şeyi takip etmek zorundayız. Birincisi CD-ROM'lardır. CD ROM'larda çeşitli amaçla yapılmış haritalar, şemalar, dünyada yaşanan önemli gelişmelerle ilgili yazılar, çeşitli fotoğraflar vb. bulmak mümkündür. Bir sosyal bilgiler öğretmeni dersin amacına ve konusuna göre harita, bilgi, şekil, fotoğraf ve grafiklerden yararlanarak konuyu bilgisayar laboratuvarlarında anlatabilir. Öğrenci, öğretmenin ana bilgisayarından verilen bilgileri kendi bilgisayarında görecektir, hem dikkati çekilecek hem de sonraki sayfada hangi grafik, şekil, harita veya fotoğrafın geleceğini merak edecektir.

---

²⁶ İŞMAN, A., 2003, "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme", Değişim Yay., İstanbul, s. 225, 230

Öğrenci burada hem görececek, hem de bilgisayarı kullanırken yapıp yaşayacak, dolayısıyla motive olacaktır. ²⁷ Buna ilaveten internet üzerinden araştırma yaparak değişik kaynaklardan görsel ve öğretici materyaller temin ederek bunları derste kullanabiliriz. Hatta öğrencilerin internet üzerinden araştırma yapmaları özendirilmelidir.

Öğretmenlerin daha fazla materyal elde etmesini sağlayan bilgisayar, aynı zamanda geleneksel öğretim yöntem ve tekniklerini daha verimli kılmasına rağmen tüm okullarda bilgisayar laboratuvarlarının bulunmaması ya da sosyal bilgiler öğretmenlerinin bilgisayar kullanıcısı olmaması nedeniyle yukarıda sıralanan yararları ortadan kaldırabilmektedir.

---

²⁷ GÜNGÖRDÜ, E., 2002, “Coğrafya’da Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar” Nobel Yayınevi Yay. No:326, Ankara, s.119-136

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ VE ÖĞRETİMİNDE HARİTA VE GRAFİKLERİN KULLANILMASI

Sosyal Bilgiler öğretiminde mekân algılanmasının temelini harita ve atlas kullanma becerisi oluşturur. Haritalar mekânın algılanmasında çok önemli rol oynar. Sosyal Bilgiler dersinde haritaları, hem üzerlerinde taşıdıkları bilgilerin okunması, hem de bir verinin harita üzerinde basitçe gösterilmesi açısından ele almak gerekir. Öğrencilerden kendi seviyelerine uygun harita türlerini okuyabilmeleri, bunun yanında yine kendi seviyelerine uygun haritalar üzerinde çalışabilmeleri beklenmektedir. Sosyal Bilgiler dersi disiplinlerinin hemen tümü için, temel anlamda harita becerisi gereklidir. Harita becerisi harita okuma, kullanma ve atlas kullanma becerileri olarak üç aşamada incelenebilir.

Haritalar karmaşık yapıdadır ve soyut ifadeler barındırırlar. O nedenle harita becerileri kazandırılırken öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması gerekir. Bu yüzden ilköğretim öğrencileri için bu becerinin basamaklandırılarak verilmesi, bütüne ulaşmak konusunda acele edilmemesi önemlidir.

İlköğretim 4 ve 5. sınıflarda basit şekiller ve kroki çizme, sembol kullanma ve bu sembolleri açıklayan bir bölüm oluşturma becerileri üzerinde durulmuştur. Soyut düşünme becerisinin geliştiği 6.ve 7. sınıflarda ise haritaların diğer öğeleri üzerinde durularak ölçek ve değişen ayrıntılar, harita çeşitlerini tanıma, harita üzerinde verilen bilgiyi okuma-anlama ve yeni bilgiler aktarma üzerinde durulacaktır. Bu beceri kazandırılırken kullanılacak harita ve atlaslar öğrencilerin günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri ve pratik olarak kullanabilecekleri türden olmalıdır.

Haritalar gerçek alandaki bir unsuru bazı teknikler ve sembollerin yardımıyla kâğıt üzerinde gösterirler. Bu anlamda harita okumak, haritada kullanılan sembollerin gerçek alanla veya konuyla ilişkisini kurabilmektir. Yeryüzü şekillerinden tutun da sıcaklık dağılışına kadar mekânla ilişkilendirilen her konu harita üzerine aktarılabilir. Dolayısıyla pek çok çeşit harita vardır. Öğrencilerin

günlük hayatlarında karşılaşılabilecekleri ve kullanabilecekleri haritaları okuyabilmeleri için haritanın her unsuru ile ilgili özel çalışmalar yapılması gerekir.

Öğrenciler haritalarda kullanılan standart sembolleri tanımalıdır. Bununla ilgili olarak hemen her genel haritada karşılaşılabilecekleri semboller örneğin; kara yolu sembolü, yerleşim merkezlerinin sembolleri, demir yolları, hava alanları, akarsuların sembolleri ve yükselti ifade eden renkler gibi semboller öğrencilere kavratılmalıdır.

Haritaların doğru bilgi vermesi için gerekli olan en temel unsurun ölçek olduğu unutulmamalıdır. Çünkü ölçek bir anlamda gerçek alanın simgesidir. Nasıl ki renkler yükseltinin gösterilmesi için bir araç ise, ölçek de gerçek alanın haritaya aktarılması için kullanılan araçtır.

İlköğretim kurumlarında sosyal bilgiler dersi müfredatı içinde harita ve grafiklerin yeterince yer aldığını söylemek oldukça zordur. Bazı yerlerde harita ve grafiklerin kullanımı ile ilgili güzel şeyler bulunsa da araç-gereç eksikliği bunun uygulanmasını imkansız hale getirmektedir. Örneğin birtakım çalışmaların yapılması için gerekli ölçekli harita bulmak mümkün olmamaktadır. Bazı okulların sınıf mevcutları 40-50 kişi olarak düşünürsek harita sadece görüntü olarak vardır. Hiçbir işlevi bulunmamaktadır. Bazı okullarımızda ise dilsiz harita hiç yoktur. Çeşitli okullarda yapmış olduğumuz anketlerde dilsiz harita ile ilgili soruda bir çok öğrencinin dilsiz harita ne demek diye bize sorduğuna tanık olduk.

Özellikle İlköğretim Sosyal Bilgiler kitaplarında grafikler çok yetersiz kalmaktadır. Daha önce Milli Tarih ve Milli Coğrafya diye iki ayrı ders iken daha sonra tarih ve coğrafya dersleri Sosyal Bilgiler olarak birleştirildi. Bu da kitapların birleşmesi demektir. Kitapların birleşmesini çeşitli sorunlar izledi. Çünkü Sosyal bilgiler kitaplarının içeriklerinde değişiklikler yapıldı. Haritalar zaten azdı böylece daha da azaldı. Grafik ise varla yok arasında bir şey oldu.

Daha önce belirtildiği gibi harita coğrafyanın özüdür. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki çoğu eğitim kurumumuz bu özden mahrumdur. Aslında daha

çok imkanlarla sınırlı görülen bu duruma devlet kurumlarında rastlamak pek şaşırtıcı bir durum değil. Fakat ilginç olan nokta ise maddi imkan bakımından çok daha iyi şartlara sahip olan kolej, dersane gibi özel eğitim kurumlarında da özellikle harita konusunun halledildiğini söylemek zor. Özel okullarımızda bulunan haritalar da genellikle çok küçük ölçeklidir ve ebat olarak da küçüktür. Bu eğitim kurumlarının nispeten olumlu yanı, sınıf mevcutlarının az olmasıdır. Gezilen bu tür okulların hemen hepsinin haritaları, piyasada kolayca bulunabilen, fakat öğrencilere iyi birer kaynak olmaktan uzak 1/18.000.000 ölçekli Türkiye Haritası ile 1/40.000.000 ölçekli Dünya haritalarıdır. Özellikle devlet okullarındaki haritalar, yayınevlerinin promosyon amaçlı vermiş oldukları haritalardır.

Bu kadar küçük ölçekli ve yüzeysel haritalardan, pek bir yarar beklemek anlamsızdır. Aslında, olması gereken; her öğrencinin, sosyal bilgiler dersine atlasını getirmesi ve ders sırasında öğrencilerin, haritalar üzerinde çalışmalar yapmalarınıdır.

4.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Haritaların Kullanılması

İlköğretim sınıflarında, yukarıda sayılan nedenlerden dolayı, haritaların doğru kullanıldığını söylemek zordur. Yeterli sayıda ve ölçekte harita, çoğu okulumuzda bulunmamaktadır.

4.1.1. İlköğretim Kitaplarında Bulunan Haritalar

İlköğretim için yazılan ders kitapları, harita sayısı ve kalitesi bakımından yeterli değildir. Yaptığımız incelemelerde, bazı yayın kuruluşlarının bu konuda bir şeyler yapmaya çalıştıkları gözlenirse de bunun yeterli olduğu söylenemez. Bütün ders kitabı yazan ve yayınlayanların, bu duruma dikkat etmesi gerekmektedir. Özellikle ilköğretim okullarında coğrafya dersinin, tarih dersi ile birleştirilip, “sosyal bilgiler dersi” adı altında okutulmaya başlatılmasından sonra, bir kitap içerisine iki önemli dersi sıkıştırma çabasıyla, iki ders için ayrılan sayfa sayısı oldukça azaltılmış ve ne yazık ki ilk feda edilen şey, sosyal bilgilerin özünü oluşturan haritalar olmuştur. Harita sayısının kitaplarda azaltılmasına neden olan düşüncelerden bir

tanesine göre de öğrenciler, harita için ders kitaplarına değil, atlaslara bakmalıdır. İlk bakışta doğru gibi görünen bu düşünce, özellikle maddi imkanları yetersiz olan öğrenciler düşünüldüğünde geçerliliğini yitirmektedir. Ayrıca öğrencilerin çoğu atlas taşımayı angarya olarak gördüklerinden kitaplarını getirselers bile atlaslarını getirmemektedirler. Özellikle önemli olan bazı haritaların ders kitapları ile birlikte biraz daha büyük ve ayrıntılı şekilde hazırlanıp bir ek olarak öğrencilere ulaştırılmalıdır. Bu konuda M.E.B.'in kara alması ve yayın evlerine duyurması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle öğrenciye verilen Sosyal Bilgiler ders kitabı ile beraber ona en çok lazım olacak haritalarında öğrenciye ulaştırılmış olacaktır. Böylece atlası olmayan yada atlasını okula getirmeyen öğrencinin mazereti kalmayacaktır. Derste öğretmen daha rahat olacaktır.

2006-2007 Eğitim öğretim yılında değişen 6. sınıf sosyal bilgiler programının yanında ders kitaplarının içeriği de oldukça farklılaşmıştır. Kullanılmakta olan ders kitabında en önemli noktalardan biri haritalara ayrılan yerin oldukça artmasıdır. Bu durum haritaların sosyal bilgiler dersi için vazgeçilmez bir araç olduğunun hatırlanması bakımından dikkat çekicidir.

4.1.2.İlköğretim Kurumlarında Bulunan Duvar Haritaları

Şimdiye kadar pek çok yerde değindiğimiz gibi ne yazık ki ilköğretim kurumlarımızda bulunan haritaların içerik, ölçek, adet ve kalite olarak istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Özellikle okullarda bulunan haritaların kullanılmayacak derecede parçalanmış ve yüzüne bakılmayacak kadar yıpranmış olması oldukça düşündürücüdür.

4.1.3.İlköğretim Kurumlarında Öğrencilerin Kullandığı Atlaslar

Sosyal Bilgiler derslerinin önemli araçlarından biri olan atlasların öneminin yeterince kavrandığını söylemek zordur. Yapılan anketlerde öğrencilerin bir atlasla sahip olma oranı % 80 civarındayken atlasını devamlı olarak okula getirenlerin oranı

oldukça düşüktür. Yaptığımız araştırmada öğrencilerin evlerinde atlastan yararlanma oranları % 30'u geçmeyip % 70'inin de atlası bile bakmadıkları ortaya çıkmıştır. Yani anlaşılacağı gibi öğrenciler atlaslarından iyi bir şekilde istifade etmemektedir.

4.2. Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretiminde Grafiklerin Kullanılması

Grafiklerin durumu da aslında haritalardan farklı olmadığı görülmüştür. Bu da aslında şaşırtıcı olmadı çünkü Sosyal Bilgiler dersindeki en önemli materyal olan haritaların durumu ortadayken grafiklerin durumunun da bundan farklı olması beklenemezdi.

4.2.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Grafiklerin Kullanılması

İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarına konulmuş olan grafikler varla yok arasında bir durumdadır. Kitaplarda yeterince önem verildiğini söyleyemeyiz. Ayrıca bazı öğrenciler derslerde gördükleri grafiklerle günlük hayattaki gazete, dergi ve diğer yayınlarda karşılaşılabileceklerini, öğrendikleri grafik bilgisini de spor, borsa gibi birçok alanda kullanılabileceklerinin farkında değillerdir. Ayrıca yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilere göre sosyal bilgiler dersinin en önemli yardımcı araçları arasında % 14 ile grafikleri de göstermelerine karşılık grafiklerden yararlanmayı bilme oranı oldukça düşük bir seviyede yer almaktadır.

Bu durumda gösteriyor ki sadece sosyal bilgiler değil bir çok alanda kullanılmakta olan grafikler tam olarak öğrenciler tarafından kavranamamıştır.

2006-2007 Eğitim öğretim yılında değişen 6. sınıf sosyal bilgiler programının değişmesi ders kitaplarına da yansımış durumdadır. Ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarında grafiklere yer verilmesi ve buna bağlı olarak çeşitli etkinliklerin bulunması oldukça olumlu bir gelişmedir.

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTA VE GRAFİKLERİN KULLANIMINA İLİŞKİN ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN YAKLAŞIMLARI

5.1. Bulgular

Yapılan bu anket çalışması ile ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde , harita ve grafiklerin kullanımı ve analizi ile ilgili sorunlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde uygulanan istatistiksel analiz sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Öncelikle öğrenci ve öğretmenlerin kişisel bulguları ifade edilmiştir. Daha sonra öğrencilerin harita ve grafiklerin kullanımına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Öğrenci ve öğretmenlere ait bilgiler ilçe bazında değerlendirme ve bu değerlerin ilçeler arasında karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Son olarak ta uygulanan anket sonuçları ile ilgili bir değerlendirme yapılmıştır.

5.2. Öğrencilere İlişkin Kişisel Bilgiler

Bu bölümde örneklem dahilindeki okullarda öğrenim gören öğrencilerin kişisel bilgileri , bunların dağılımları ve değerlendirilmesi yer almaktadır.

5.2.1. Öğrencilerin Cinsiyetleri

Örnekleme giren öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo-2'de verilmiştir.

Tablo-2 Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
Erkek	548	54,8
Kız	452	45,2
Toplam	1000	100

Tabloya göre öğrencilerin cinsiyet oranları birbirine oldukça yakındır. Örnekleme giren öğrencilerin %54,8'i erkek , %45,2'si kızdır. Bu durum ankete katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı bakımından yakınlık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

5.2.2. Öğrencilerin Baba Meslekleri

Örnekleme giren öğrencilerin baba mesleklerine göre dağılımı Tablo-3'de verilmiştir.

Tablo-3 Öğrencilerin Baba Mesleklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
Memur	72	7,2
İşçi	214	21,4
Esnaf	111	11,1
Öğretmen	28	2,8
Çiftçi	26	2,6
Serbest Meslek	309	30,9
Emekli	109	10,9
Diğer	119	11,9
Cevapsız	12	1,2
Toplam	1000	100

Tabloya göre öğrencilerin baba meslekleri oldukça çeşitlidir. İlk sırayı %30.9 ile serbest meslek almaktadır. Sonra da %21.4 ile de İşçiler gelmektedir. Yapmış olduğumuz incelemeye göre bu işçilerin büyük çoğunluğunu tekstil , bir bölümünü de inşaat işçileri oluşturmaktadır.,Ülkemizde serbest meslek ve işçilerin öğrenim durumları genelde düşüktür. Bu durum , aşağıdaki sorularda inceleneceği gibi anne ve babaların öğrencilere derslerinde yeterince yardımda bulunamamasına ve ileriye yönelik sağlıklı bir yönlendirme yapamama gibi sorunlara yol açabilecektir. Kaldı ki özellikle ileriye dönük olarak yapılacak plan ve yönlendirmenin bir uzman , örneğin okulun rehberlik öğretmenleri tarafından yapılması daha sağlıklı , öğrenci açısından daha avantajlı olacaktır. Anne ve babalar bu gibi durumlarda yanlış kararlar verebilirler.

Tablo -4 İlçelere Göre Öğrencilerin Baba Mesleklerinin Dağılımı

İLÇELER	MESLEKLER	Frekans	Yüzde(%)
Demirci	Memur	9	5,63
	İşçi	28	17,50
	Esnaf	23	14,38
	Öğretmen	6	3,75
	Çiftçi	8	5,00
	Serbest Meslek	65	40,63
	Emekli	20	12,50
	Diğer	1	0,63
	Cevapsız	-	-
	Toplam	160	100
Gördes	Memur	8	6,67
	İşçi	19	15,83
	Esnaf	15	12,50
	Öğretmen	3	2,50
	Çiftçi	5	4,17
	Serbest Meslek	44	36,67
	Emekli	9	7,50
	Diğer	15	12,50
	Cevapsız	2	1,67
	Toplam	120	100
Akhisar	Memur	34	9,44
	İşçi	57	15,83
	Esnaf	67	18,61
	Öğretmen	12	3,33
	Çiftçi	2	0,56
	Serbest Meslek	105	29,17
	Emekli	45	12,50
	Diğer	38	10,56
	Cevapsız	-	-
	Toplam	360	100
Soma	Memur	10	5,00
	İşçi	62	31,00
	Esnaf	3	1,50
	Öğretmen	1	0,50
	Çiftçi	3	1,50
	Serbest Meslek	55	27,50
	Emekli	8	4,00
	Diğer	58	29,00
	Cevapsız	-	-
	Toplam	200	100

Kırkağaç	Memur	9	11,25
	İşçi	31	38,75
	Esnaf	2	2,50
	Öğretmen	5	6,25
	Çiftçi	4	5,00
	Serbest Meslek	5	6,25
	Emekli	18	22,50
	Diğer	6	7,50
	Cevapsız	-	-
	Toplam	80	100
Köprübaşı	Memur	2	2,50
	İşçi	17	21,25
	Esnaf	1	1,25
	Öğretmen	1	1,25
	Çiftçi	4	5,00
	Serbest Meslek	35	43,75
	Emekli	9	11,25
	Diğer	1	1,25
	Cevapsız	10	12,50
	Toplam	80	100

Tablo incelendiğinde Demirci ilçesinde öğrencilerin babalarının %41'i serbest meslek ile uğraşmaktadırlar. Aynı şekilde Gördes ilçesinde serbest meslek oranı %37 ile göze çarpmaktadır. Akhisar ilçesinde ise mesleklerin dağılımı oldukça birbirine yakındır. Bu durum mesleklerin daha orantılı olarak yayıldığını göstermektedir. Soma ilçesinde ise öğrencilerin baba meslekleri arasında işçilerin oranı %31 olarak tespit edilmiştir. Kırkağaç ilçesinde ise yine işçilerin oranı oldukça yüksektir. Bu durum Soma ve Kırkağaç ilçelerinin benzer özelliklere sahip olduğunu göstermektedir.

5.2.3. Öğrencilerin Anne Meslekleri

Örnekleme giren öğrencilerin anne mesleklerine göre dağılımı Tablo-5'de verilmiştir.

Tablo-5 Öğrencilerin Anne Mesleklerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
Memur	12	1,2
İşçi	68	6,8
Esnaf	21	2,1
Öğretmen	49	4,9
Ev hanımı	702	70,2
Serbest Meslek	20	2
Emekli	78	7,8
Diğer	39	3,9
Cevapsız	11	1,1
Toplam	1000	100

Öğrencilerin anne mesleği dağılışı aslında beklenen gibi çıkmıştır. %70,2 gibi oranla annelerin çoğu çalışmayıp ev kadınlığı yapmaktadır. Bunun hemen arkasından %7.8 ile emekliler gelmektedir. Memurlar ise ancak %1,2'lik bir oran yakalamaktadır. Bunun sonucunda annelerin de genelinin babalarda olduğu gibi öğrenim seviyesinin düşük olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü ülkemizde anneler genelde ev işleri ile ilgilendiklerinden öğrenimlerini sürdürme şansı pek bulamamaktadır. Bazı kesimlerde kızların erken yaşlarda evlendirilmesi bunu arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo-6 İlçelere Göre Öğrencilerin Anne Mesleklerinin Dağılımı

İLÇELER	MESLEKLER	Frekans	Yüzde(%)
Demirci	Memur	2	1,25
	İşçi	10	6,25
	Esnaf	6	3,75
	Öğretmen	12	7,50
	Ev Hanımı	102	63,75
	Serbest Meslek	4	2,50
	Emekli	12	7,50
	Diğer	10	6,25
	Cevapsız	2	1,25
	Toplam	160	100
Gördes	Memur	2	1,67
	İşçi	8	6,67
	Esnaf	3	2,50
	Öğretmen	6	5,00
	Ev Hanımı	87	72,50
	Serbest Meslek	1	0,83
	Emekli	6	5,00
	Diğer	6	5,00
	Cevapsız	1	0,83
	Toplam	120	100
Akhisar	Memur	5	1,39
	İşçi	22	6,11
	Esnaf	4	1,11
	Öğretmen	11	3,06
	Ev Hanımı	273	75,83
	Serbest Meslek	5	1,39
	Emekli	25	6,94
	Diğer	15	4,17
	Cevapsız	-	-
	Toplam	360	100
Soma	Memur	1	0,50
	İşçi	15	7,50
	Esnaf	5	2,50
	Öğretmen	12	6,00
	Ev Hanımı	140	70,00
	Serbest Meslek	6	3,00
	Emekli	18	9,00
	Diğer	2	1,00
	Cevapsız	1	0,50
	Toplam	200	100

Kırkağaç	Memur	1	1,25
	İşçi	9	11,25
	Esnaf	3	3,75
	Öğretmen	6	7,50
	Ev Hanımı	44	55
	Serbest Meslek	-	-
	Emekli	15	18,75
	Diğer	2	2,50
	Cevapsız	-	-
	Toplam	80	100
Köprübaşı	Memur	1	1,25
	İşçi	4	5
	Esnaf	-	-
	Öğretmen	2	2,50
	Ev Hanımı	56	70
	Serbest Meslek	4	5
	Emekli	2	2,50
	Diğer	4	5
	Cevapsız	7	8,75
	Toplam	80	100

Öğrenci annelerinin her ilçede büyük bir bölümü beklenildiği gibi ev hanımıdır. Demirci’de ev hanımlarının oranı %64 , Gördes’te %73 , Akhisar’da %76 oranın en az olduğu ilçe ise %55 ile Kırkağaç olarak görülmektedir.Ev hanımının dışındaki meslekler incelendiğinde bütün ilçelerdeki oranların birbirine çok yakın olduğu söylenebilir. Bu durum araştırma dahilindeki yerlerde kadınların çalışma hayatındaki rolünün ne kadar düşük olduğunu göstergesidir.

Ayrıca Gördes ve Demirci ilçelerindeki kadınların büyük bir bölümünün halı dokumacılığı yaptıkları gözlemlenmiştir. Fakat öğrenciler anne meslekleri sorulduğunda halı dokumacılığını işçilik olarak değil de ev hanımı olarak nitelendirdiği için ev hanımı oranı oldukça yüksek işçi oranı ise buna bağlı olarak oldukça düşük seviyede kalmıştır.

5.2.4. Öğrencilerin Kardeş Sayısı

Ankete katılan öğrencilerin kardeş sayıları Tablo-7’de verilmiştir.

Tablo-7 Öğrencilerin Kardeş Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
1 Kardeş	146	14,6
2 Kardeş	264	26,4
3 Kardeş	398	39,8
4 Kardeş	112	11,2
5 Kardeş	21	2,1
6 Kardeş	29	2,9
Cevapsız	30	3,0
Toplam	1000	100

Grafikte ifade edildiği gibi öğrencilerin %39,8’ü 3 kardeşlidir. %26,4’ü ise 2 kardeşlidir. Tek çocuk olanların oranı ise 14,6 olup ayrıca %2,9 ‘u da 6 kardeş ve yukarıdır. Öğrencilerin toplam olarak %80,8 ‘i tektir veya iki-üç kardeşdir. İki kardeşe genelde ideal sayı olarak bakılmaktadır.

Kardeş sayısının artması evdeki nüfusun da artması demek olduğundan, öğrencilerin başarısının azalmasında bir faktör olabilmektedir. Evdeki kişi sayısının artmasıyla beraber gürültünün artması muhtemel olduğundan öğrenciler ders çalışmakta zorlanabilmektedir. Ankette bulunan ve sonra incelenecek olan “ Öğrencilere Ait Çalışma Odası “ sorusuna öğrencilerin %68,9 hayır demiştir. Hayır diyen öğrencilerin ya evleri küçüktür ya da evdeki nüfus fazladır. Anne , babanın da bu konudaki düşüncesinin önemli olduğu belirtmekte yarar vardır. Uygun ders çalışma şartlarına sahip olmayan öğrenciler evlerinde yeterince dersleriyle ilgilenememekte ve başarı oranları düşmektedir.

O halde öğrencilere mümkün olduğunda evlerde uygun çalışma ortamları hazırlanmalıdır. Fakat bu da ailelerin düşünce yapısı ve gelir durumlarıyla ilgilidir.

Tablo-8 İlçelere Göre Öğrencilerin Kardeş Sayılarının Dağılımı

		Frekans	Yüzde(%)
Demirci	1 Kardeş	36	22,5
	2 Kardeş	54	33,75
	3 Kardeş	68	42,5
	4 Kardeş	2	1,25
	5 Kardeş	-	-
	6 Kardeş	-	-
	Cevapsız	-	-
	Toplam	160	100
Gördes	1 Kardeş	8	6,67
	2 Kardeş	47	39,17
	3 Kardeş	61	50,83
	4 Kardeş	3	2,50
	5 Kardeş	1	0,83
	6 Kardeş	-	-
	Cevapsız	-	-
	Toplam	120	100
Akhisar	1 Kardeş	57	15,83
	2 Kardeş	85	23,61
	3 Kardeş	145	40,28
	4 Kardeş	47	13,06
	5 Kardeş	18	5,00
	6 Kardeş	8	2,22
	Cevapsız	-	-
	Toplam	360	100

Soma	1 Kardeş	38	19
	2 Kardeş	45	22,5
	3 Kardeş	84	42
	4 Kardeş	13	6,5
	5 Kardeş	2	1
	6 Kardeş	18	9
	Cevapsız	-	-
	Toplam	200	100
Kırkağaç	1 Kardeş	5	6,25
	2 Kardeş	13	16,25
	3 Kardeş	22	27,5
	4 Kardeş	23	28,75
	5 Kardeş	-	-
	6 Kardeş	-	-
	Cevapsız	17	21,25
	Toplam	80	100
Köprübaşı	1 Kardeş	2	2,5
	2 Kardeş	20	25
	3 Kardeş	18	22,5
	4 Kardeş	24	30
	5 Kardeş	-	-
	6 Kardeş	3	3,75
	Cevapsız	13	16,25
	Toplam	80	100

Tablo dikkatlice incelendiğinde bütün ilçelerde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunu 3 kardeşli oldukları görülmektedir. 6 ve daha fazla kardeşli olanların

Soma ilçesinde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Bu durum göç olayının yoğun olarak yaşanmasına bağlanabilir.

5.2.5. Öğrencilere Ait Çalışma Odası

Ankete cevap veren öğrencilerin bir çalışma odasının olup olmadığı Tablo-9 'da gösterilmiştir.

Tablo-9 Öğrencilere Ait Çalışma Odası Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	214	21,4
Hayır	689	68,9
Cevapsız	97	9,7
Toplam	1000	100

Ankete katılan öğrencilerin %21,4 'ünün çalışma odası bulunmaktadır . Diğer taraftan kendisine ait çalışma odası olmayan öğrenciler %68,9 gibi çok yüksek bir orana sahiptir. Kuşkusuz öğrencilerin bir çalışma odasının bulunması onların başarısı üzerinde oldukça etkilidir. Ders çalışmaya uygun olmayan ortamlarda hazırlanan öğrencilerin başarısı da bundan etkilenip düşmektedir. Kendi evlerinde oturan öğrencilerin kendine ait bir çalışma odasının bulunması daha kolay olmaktadır.

Tablo-10 İlçelere Göre Öğrencilerin Kendilerine Ait Çalışma Odası Dağılımı

		Frekans	Yüzde(%)
Demirci	Evet	44	27,50
	Hayır	109	68,13
	Cevapsız	7	4,38
	Toplam	160	100
Gördes	Evet	24	20
	Hayır	93	77,5
	Cevapsız	3	2,5
	Toplam	120	100
Akhisar	Evet	96	26,67
	Hayır	207	57,50
	Cevapsız	57	15,83
	Toplam	360	100

Soma	Evet	27	13,5
	Hayır	165	82,5
	Cevapsız	8	4
	Toplam	200	100
Kırkağaç	Evet	17	21,25
	Hayır	49	61,25
	Cevapsız	14	17,5
	Toplam	80	100
Köprübaşı	Evet	6	7,5
	Hayır	66	82,5
	Cevapsız	8	10
	Toplam	80	100

Öğrencilerin çalışma odasına sahip olma durumları oldukça azdır. İlçeler bazında çalışma odasına sahip olan öğrencilerin içinde %27,5 ile Demirci ilçesi , en düşük oran ise %7,5 ile köprübaşı yer almaktadır. Bu durum öğrencilerin ev ortamında rahat ders çalışma durumunun da düşük seviye olduğunun kanıtıdır. Akhisar ilçesinde bu oranın biraz daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

5.3. Öğretmenlere İlişkin Kişisel Bilgiler

Anket yapılan 60 öğretmenin kişisel bilgileri aşağıdaki tablolarla verilmiştir.

5.3.1. Öğretmenlerin Cinsiyetleri

Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo-11’de verilmiştir.

Tablo-11 Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde(%)
Erkek	35	58,3
Bayan	25	41,7
Toplam	60	100

Tablo incelendiğinde öğretmenlerin cinsiyetlerine göre dağılımında %58,3 ile bayların daha fazla olduğu görülmektedir. Bayan öğretmenlerin oranı ise %41,7 olarak tespit edilmiştir. Bu durum örnekleme giren okullarda sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel olarak erkek öğretmenlerin daha çok yer aldığını göstermektedir.

5.3.2. Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul

Ankete katılan 60 öğretmenin en son mezun oldukları okula göre oranları Tablo-12'de verilmiştir.

Tablo-12 Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul Durumları

	Frekans	Yüzde (%)
Eğitim Enstitüsü	4	6,7
Eğitim Fakültesi	39	65
Fen-Edebiyat Fakültesi	12	20
Açık Öğretim Lisans Tamamlama	1	1,7
Yüksek Lisans	3	5
Doktora	1	1,6
Toplam	60	100

Anket yapılan sınıfların sosyal bilgilerine giren öğretmenlerin %65'i eğitim fakültesi mezunudur. Bunu %20 ile Fen-Edebiyat fakültesi takip etmektedir. Doktora yapmış öğretmen ise sadece bir kişidir. Öğretmenlerin çoğunun eğitim fakültesi mezunu olması verilen eğitimin kalitesi açısından çok önemlidir. Kendi alanında yetişmiş bir öğretmenin sadece sosyal bilgilere değil bütün eğitime çok şey kazandıracığı bir gerçektir.

Tablo-13 İlçelere Göre Öğretmenlerin En Son Mezun Olduğu Okul Dağılımı

İLÇELER	MEZUNİYET DURUMU	Frekans	Yüzde(%)
Demirci	Eğitim Fak.	6	75
	Eğitim Enstitüsü	-	-
	Fen-Edebiyat Fak.	2	25
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	-	-
	Yüksek Lisans	-	-
	Doktora	-	-
	Toplam	8	100
Gördes	Eğitim Fak.	4	66,67
	Eğitim Enstitüsü	1	16,67
	Fen-Edebiyat Fak.	1	16,67
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	-	-
	Yüksek Lisans	-	-
	Doktora	-	-
	Toplam	6	100

<i>Akhisar</i>	Eğitim Fak.	15	60
	Eğitim Enstitüsü	2	8
	Fen-Edebiyat Fak.	3	12
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	1	4
	Yüksek Lisans	3	12
	Doktora	1	4
	Toplam	25	100
<i>Soma</i>	Eğitim Fak.	7	53,85
	Eğitim Enstitüsü	1	7,69
	Fen-Edebiyat Fak.	5	38,46
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	-	-
	Yüksek Lisans	-	-
	Doktora	-	-
	Toplam	13	100
<i>Kırkağaç</i>	Eğitim Fak.	3	75
	Eğitim Enstitüsü	-	-
	Fen-Edebiyat Fak.	1	25
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	-	-
	Yüksek Lisans	-	-
	Doktora	-	-
	Toplam	4	100
<i>Köprübaşı</i>	Eğitim Fak.	4	100
	Eğitim Enstitüsü	-	-
	Fen-Edebiyat Fak.	-	-
	Açık Öğr. Lis. Tamamlama	-	-
	Yüksek Lisans	-	-
	Doktora	-	-
	Toplam	4	100

İlçelere göre öğretmenlerin mezuniyet durumları karşılaştırıldığında genel olarak öğretmenlerin Eğitim Fakültesinden mezun oldukları görülmektedir. Bu durum dersin hedeflerine tam olarak ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Fen – Edebiyat Fakültelerinden mezun olan öğretmenlerin oranı ise Eğitim Fakültelerinden sonra gelmektedir. Bu durumun oluşumunda öğretmen atamaları ile ilgili olarak alınan kararların etkisi olduğu inkar edilemez bir gerçektir.

5.3.3. Öğretmenlerin Hizmet Süreleri

Ankete katılan öğretmenlerin hizmet sürelerine ilişkin oranlar Tablo-14'de verilmiştir.

Tablo-14 Öğretmenlerin Hizmet Sürelerinin Dağılımı

HİZMET SÜRELERİ	Frekans	Yüzde(%)
1-5 Yıl	8	13,33
6-10 Yıl	23	38,33
11-15 Yıl	14	23,33
16-20 Yıl	12	20
21 Yılda fazla	3	5
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %38'i 6-10 yıl arasında öğretmenlik yapmaktadır. 1-5 yıldır öğretmenlik yapanların oranları %13 olarak azdır. Bunun en büyük nedeni devletin son yıllarda sosyal bilgiler öğretmenliğine yeteri derecede kadro vermemesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo-15 İlçelere Göre Öğretmenlerin Hizmet Süreleri Dağılımı

İLÇELER	HİZMET SÜRELERİ	Frekans	Yüzde(%)
Demirci	1-5 Yıl	2	25
	6-10 Yıl	4	50
	11-15 Yıl	2	25
	16-20 Yıl	-	-
	21 Yılda fazla	-	-
	Toplam	8	100
Gördes	1-5 Yıl	3	50
	6-10 Yıl	1	16,67
	11-15 Yıl	1	16,67
	16-20 Yıl	1	16,67
	21 Yılda fazla	-	-
	Toplam	6	100
Akhisar	1-5 Yıl	-	-
	6-10 Yıl	9	36
	11-15 Yıl	7	28
	16-20 Yıl	7	28
	21 Yılda fazla	2	8
	Toplam	25	100

Soma	1-5 Yıl	1	7,69
	6-10 Yıl	3	23,08
	11-15 Yıl	4	30,77
	16-20 Yıl	4	30,77
	21 Yıdan fazla	1	7,69
	Toplam	13	100
Kırkağaç	1-5 Yıl	1	25
	6-10 Yıl	3	75
	11-15 Yıl	-	-
	16-20 Yıl	-	-
	21 Yıdan fazla	-	-
	Toplam	4	100
Köprübaşı	1-5 Yıl	1	25
	6-10 Yıl	3	75
	11-15 Yıl	-	-
	16-20 Yıl	-	-
	21 Yıdan fazla	-	-
	Toplam	4	100

Tabloyu incelediğimizde Demirci , Gördes , Köprübaşı , Kırkağaç gibi ilçelerde görev yapan öğretmenlerin hizmet sürelerinin büyük bir kısmı 1-10 yıl olduğu anlaşılmaktadır. Akhisar ve Soma gibi nüfus ve ekonomik yönden daha gelişmiş olarak düşünülen ilçelerde ise öğretmenlerin hizmet sürelerinin daha fazla olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca Demirci , Gördes ve Köprübaşı gibi ilçelerin doğu kapsamı olarak değerlendirilmesi görevlerine yeni başlayan öğretmenler için tercih edilen yerler arasında bulunmasına da neden olmaktadır.

5.4. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Öğretiminde Harita ve Grafiklerin Kullanımına Bakışı

5.4.1. Öğrencilerin, Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi İçin Hazırlanmış Özel Sınıfın Bulunması

Öğrencilerin, okullarında sosyal bilgiler dersi için hazırlanmış özel sınıfın bulunma durumları Tablo-16'da verilmiştir

Tablo-16 Öğrencilerin, Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi İçin Hazırlanmış Özel Sınıfın Bulunma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	278	27,8
Hayır	694	69,4
Cevapsız	28	2,8
Toplam	1000	100

Tabloya bakıldığında örnekleme giren okullarda sosyal bilgiler dersi için hazırlanmış özel bir sınıfın genel olarak mevcut olmadığı göstermektedir. Okullarında sosyal bilgiler için hazırlanmış özel bir sınıfın olmadığını belirten öğrencilerin oranı %69,4 iken , özel bir sınıfın bulunduğunu belirtenlerin oranı %27,8'dir. Çağımızdaki derslik anlayışına bu oran oldukça düşük olarak göze çarpmaktadır.

5.4.2. Öğrencilerin, Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanması

Öğrencilerin, haritalardan yararlanmayı bildiklerine inanma durumu, Tablo-17'de verilmiştir.

Tablo-17 Öğrencilerin, Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	709	70,9
Hayır	210	21
Cevapsız	81	8,1
Toplam	1000	100

Tabloya göre öğrencilerin %71'i haritalardan yararlanmayı bildiklerine inanmaktadır. Haritalardan yararlanmayı bilmediklerine inananların oranı ise %21'dir. Bu durumun en büyük nedenlerinden biri; öğrencilerin haritalardan yararlanmayı derslerde öğrenmelerine rağmen bu bilgileri tekrar etmedikleri için unutmaktadırlar. Harita, modern hayatın vazgeçilmez materyallerinden biridir. Gazetelerden tutup televizyona ve diğer bütün yayınlarda haritanın bir çok

kullanım alanı vardır. Eğitimli bir insanın mutlaka iyi bir harita okuyucusu olması şarttır.

5.4.3. Öğrencilerin, Dilsiz Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanması

Öğrencilerin, dilsiz haritalardan yararlanmayı bildiklerine inanma durumu Tablo- 18’de verilmiştir.

Tablo-18 Öğrencilerin, Dilsiz Haritalardan Yararlanmayı Bildiklerine İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	266	26,6
Hayır	702	70,2
Cevapsız	32	3,2
Toplam	1000	100

Ankete katılan öğrenciler arasında dilsiz haritadan yararlanma oranı %27 olarak tespit edilmiştir. Yararlanmayı bilmeyenlerin oranı ise %70’dir. Bunun nedeni aslında öğrencilerin bir kısmının dilsiz haritanın ne olduğunu tam olarak bilmemesidir. Çünkü anketleri uygularken bazı öğrenciler bu soruyu okuduklarında dilsiz haritanın ne olduğunu bir birlerine ve bize sordukları oldu. Sınıflara öğretmenler tarafından normal haritalarla beraber dilsiz haritada götürülmeli ve öğrencilere bundan sorular sorup bulmaları istenmelidir. Günümüzde bazı yayınevlerinin bastığı haritaların arkalarında aynı yerlerin dilsiz haritaları da bulunmaktadır. Bu tür haritaların seçimi öğretmenleri rahatlatacaktır. Öğrenciler dilsiz haritalardan daha fazla yararlanacaktır.

5.4.4. Öğrencilerin , Evlerinde Atlas Dışında Haritaların Bulunması

Öğrencilerin, evlerinde atlas dışında haritaların bulunma durumu Tablo-19’da verilmiştir.

Tablo-19 Öğrencilerin , Evlerinde Atlas Dışında Haritaların Bulunma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	478	47,8
Hayır	484	48,4
Cevapsız	38	3,8
Toplam	1000	100

Tablo incelendiğinde öğrenciler arasında evlerinde atlas dışında harita bulunma durumu dengeli bir dağılım göstermektedir. Haritanın bulunma durumu %47,8 iken , bulunmayanların oranı ise %48,4 olarak tespit edilmiştir. Haritaların günlük yaşamımızda kullanım alanlarının çok fazla olduğu düşünüldüğünde evlerde bulunma oranının daha fazla olması gerektiği düşünülmektedir.

5.4.5. Öğrencilerin , Yerini Bilmedikleri Bir Ülke veya Şehri Haritada Bulabilmeleri

Öğrencilerin , yerini bilmedikleri bir ülke veya şehri haritada bulabilme durumları Tablo-20'de verilmiştir.

Tablo-20 Öğrencilerin , Yerini Bilmedikleri Bir Ülke veya Şehri Haritada Bulabilme Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	687	68,7
Hayır	292	29,2
Cevapsız	21	2,1
Toplam	1000	100

Öğrencilerin yerlerini bilmedikleri bir ülke veya bir şehrin haritada aranıp bulma oranı %69'dur. Öğrencilerin bir kısmı böyle bir şeyi pek önemsememektedir. Bu durum aslında harita ve atlas kullanımı ile bağlantılıdır. Ankete katılan öğrencilerin %29'u atlastan yararlanmayı bilmiyorsa tabi ki bu öğrencilerin ismini duyduğu bir ilimizin nerede olduğunu açıp bir atlası bakması da beklenemez. Önce

öğrencilere harita ve atlas alışkanlığı kazandırılmalıdır. Öğrenciler atlaslarını sadece okulda işe yarayan bir materyal değil her zaman kullanabilecek bir araç şeklinde görmeliler.

5.4.6. Öğrencilerin ,Yolculuğa Çıktıklarında Yanlarına Harita Almaları

Öğrencilerin ,yolculuğa çıktıklarında yanlarına harita alma durumları Tablo-21'de verilmiştir.

Tablo-21 Öğrencilerin ,Yolculuğa Çıktıklarında Yanlarına Harita Alma Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	364	36,4
Hayır	593	59,3
Cevapsız	43	4,3
Toplam	1000	100

Öğrencilerin yolculuk esnasında yanlarına harita alma durumu oldukça farklılık göstermektedir. Harita alanların oranı %36,4 iken almayanların oranı %59,3 olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum öğrencilerin bilmedikleri bir yeri haritadan bulma durumu ile bir çelişki göstermektedir.

5.4.7. Öğrencilerin Harita Çizmekten Hoşlanmaları

Öğrencilerin harita çizmekten hoşlanma durumları Tablo-22'de verilmiştir.

Tablo- 22 Öğrencilerin Harita Çizmekten Hoşlanmaları Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	521	52,1
Hayır	459	45,9
Cevapsız	20	2
Toplam	1000	100

Tabloya baktığımızda öğrencilerin harita çizmekten hoşlanmayan öğrencilerin oranı %45.9'dur. Gerçekte harita çizmek çok zevkli bir iş olmasına rağmen bu durum öğrencilere yeterince yansımamaktadır. Öğretmenler tarafından bazı kitaplardaki haritalar seçilerek öğrencilerin bunları bazen renkli bazen de siyah – beyaz olarak çizmesi sağlanmalıdır. Çünkü öğrenci çizim sırasında uzun bir müddet harita ile meşgul olacak eli ve gözü haritaya daha çok alışacaktır. Çizim sırasında harita zihne daha iyi işleneceğinden öğrenci daha fazla istifade etmiş olacaktır. Güzel şeyler yaptığını gören öğrenciler de haritalardan ve harita çizmekten hoşlanmaya başlayacaklardır. Öğrenciler severek öğrendikleri konularda daha başarılı olmaktadır. Öğretmen anketlerinde de görülüyor ki öğretmenlerin %93'ü harita çizmekten hoşlanıyor. O halde bu alışkanlığı öğrencilere kazandırmak çok zor olmasa gerek.

5.4.8. Öğrencilerin , Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Harita Çizdiklerine İnanmaları

Öğrencilerin , sosyal bilgiler dersinde yeterince harita çizdiklerine inanma durumları Tablo-23'de verilmiştir.

Tablo-23 Öğrencilerin , Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Harita Çizdiklerine İnanma Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	739	73,9
Hayır	247	24,7
Cevapsız	14	1,4
Toplam	1000	100

Tablo dikkatlice incelendiğinde örnekleme giren öğrencilerin yaklaşık %74'ü sosyal bilgiler dersinde yeterince harita çizdiklerini belirtmiştir. Bu fikirde olmayanların oranı ise %25 dolayındadır. Fakat öğrencilerin kendilerine hazır olarak verilen haritaları sadece içlerini doldurarak harita çizdiklerini düşünmelerini gerçeğini de unutmamak gereklidir.

5.4.9. Öğrencilerin Atlas Mevcudiyeti

Öğrencilerin atlas mevcudiyeti durumu Tablo- 24’da verilmiştir.

Tablo- 24 Öğrencilerin Atlas Mevcudiyeti Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	794	79,4
Hayır	198	19,8
Cevapsız	8	0,8
Toplam	1000	100

Tabloya göre öğrencilerin %80’ine yakın bir bölümünün atlası vardır. Fakat gerçekte bütün öğrencilerin atlas sahibi olup bu oranın %100 olması gerekirdi. Atlası bulunmayan öğrenciler genellikle bir atlası olduğu halde önem vermediği için sonradan kaybeden ve atlası gereken önemi vermeyen öğrencilerdir. Bütün öğrencilerin öğretmenler tarafından atlasları kontrol edilip mutlaka derslerde yanlarında bulundurmaları sağlanmalıdır.

5.4.10. Öğrencilerin , Atlaslarını Okula Götürmeleri

Öğrencilerin , atlaslarını okula götürme durumları Tablo-25’de verilmiştir.

Tablo-25 Öğrencilerin , Atlaslarını Okula Götürme Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	667	66,7
Hayır	327	32,7
Cevapsız	6	0,6
Toplam	1000	100

Öğrencilerin atlaslarını okula götürme oranı yaklaşık %67 civarındadır. Bunun yanında öğrencilerin %32,7’si böyle bir davranışta bulunmadıklarını belirtmiştir. Bu durum aynı zamanda atlası sahip olma ile de yakından ilişkilidir. Bir önceki tabloda açıklandığı gibi öğrencilerin yaklaşık %20’si atlası sahip değildir.

5.4.11. Öğrencilerin Atlardan Yeterince Yaralanmayı Bilmesi

Öğrencilerin atlardan yeterince yararlanmayı bilme durumu Tablo-26’da verilmiştir.

Tablo-26 Öğrencilerin Atlastan Yeterince Yaralanmayı Bilme Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	524	52,4
Hayır	458	45,8
Cevapsız	18	1,8
Toplam	1000	100

Ankete katılan öğrenciler içinde atlastan yararlanmayı bilmeyenler ile cevap vermeyenlerin toplamı %48 olmaktadır. Bu duruma göre aslında öğrencilerin yarısının atlas ve harita kullanımı ile ilgili takviyeye ve hatta yeni baştan öğrenmeye ihtiyacı vardır. Öğrencilerin %80'inin atlası var ama bunların sadece %52'sinin yararlanmayı bilmesi oldukça olumsuz bir durumdur. Bu nedenle mutlaka öğrencilerin sosyal bilgiler derslerine atlasla gelmeleri sağlanmalıdır.

5.4.12. Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği

Öğrencilere göre sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların yeterlilik durumu Tablo-27'de verilmiştir.

Tablo-27 Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterlilik Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	367	36,7
Hayır	625	62,5
Cevapsız	8	0,8
Toplam	1000	100

Tabloya bakıldığında öğrencilerin %62,5 gibi büyük bir oranı sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların yeteri derece yer almadığını belirtmiştir. Bu durum sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ile paralellik göstermektedir. Böylece sosyal bilgiler ders kitabındaki haritaların yetersiz olduğu örnekleme katılanların ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır.

5.4.13. Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Dersine Harita Getirilmesi

Öğrencilere göre sosyal bilgiler dersine harita getirilme durumu Tablo-28’de verilmiştir.

Tablo-28 Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersine Harita Getirilme Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	446	44,6
Hayır	242	24,2
Bazen	281	28,1
Cevapsız	31	3,1
Toplam	1000	100

Tablo dikkatlice incelendiğinde öğrencilerin yaklaşık %45’i sosyal bilgiler dersine harita getirildiğini belirtirken , %24,2’si hayır, %28,1’i ise bazen cevaplarını vermişlerdir. Bu oranların haritaların sosyal bilgiler için vazgeçilmez bir araç olarak düşünüldüğünde oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

5.4.14. Öğrencilerin, Evde Ders Çalışırken Atlaslardan Yararlanması

Öğrencilerin, evde ders çalışırken atlaslardan yararlanma durumu Tablo-29’da verilmiştir.

Tablo-29 Öğrencilerin, Evde Ders Çalışırken Atlaslardan Yararlanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	289	28,9
Hayır	695	69,5
Cevapsız	16	1,6
Toplam	1000	100

Tabloyu incelediğimizde ortaya hiçte iç açıcı olmayan bir sonuç çıkmaktadır. Öğrencilerin %69.5’i evde atlası olsa bile ders çalışırken atlastan yararlanmamaktadır. Bu durum oldukça düşündürücüdür. O halde öğrenciler sosyal bilgiler derslerine çalışırken atlasla bakma ihtiyacı duymamaktadırlar. Bu soruya alınan cevapların yorumları ile atlasla ilgili sorulan önceki sorulara verilen cevapların yorumları yapıldığı zaman sonuçlar birbiriyle örtüşmektedir. Kısacası

öğrenciler için atlas pek fazla bir şey ifade etmemektedir. Bu durumun özellikle öğretmenler tarafından mutlaka düzeltilmesi gerekmektedir.

5.4.15. Öğrencilerin ,Grafiklerden Yararlanmayı Bilmesi

Öğrencilerin, grafiklerden yararlanmayı bilmesi oranı Tablo-30'da verilmiştir.

Tablo-30 Öğrencilerin , Grafiklerden Yararlanmayı Bilmesi Oranı

	Frekans	Yüzde(%)
Biliyorum	676	67,6
Bilmiyorum	212	21,2
Kısmen	81	8,1
Cevapsız	31	3,1
Toplam	1000	100

Öğrencilerin %68'i grafiklerden yararlanmayı bilmekle birlikte bilemeyenlerin oranı %21 civarındadır. Grafikler haritalar gibi sosyal bilgiler dersinin önemli unsurlarından biridir. Az bir alanda çok şey anlatılabilmektedir. Grafik bilgisi de haritalar gibi sadece sosyal bilgiler dersinde değil hayatın her alanında gerekli olan özelliklerden biridir. Öğrencilere grafiklerden nasıl yararlanması gerektiği , aradığını nasıl bulacağı gösterilip en iyi şekilde öğretilmelidir. Diğer derslerde de grafikler kullanılsa da sosyal bilgiler dersinde kullanılan grafikler daha fazla ve çeşitli olabilmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından derslerde grafik konusuna önem verip öğrencilere iyice kavratılması gerekmektedir.

5.4.16. Öğrencilere göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği

Öğrencilere göre sosyal bilgiler ders kitaplarındaki grafiklerin yeterliliği durumu Tablo-31'de verilmiştir.

Tablo-31 Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	458	54,8
Hayır	539	43,9
Cevapsız	3	1,3
Toplam	1000	100

Tabloya bakıldığında öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitabındaki grafiklerin yeterli olduğunu düşünenlerin oranı %54,8 iken bu düşüncede olmayanların oranı %44 olarak ortaya çıkmıştır. Bu oranların birbirine yakın olması öğrenciler arasında kesin bir yargının bulunmadığını ortaya koymuştur.

5.4.17. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanması

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yeterince grafikle karşılaştıklarına inanma durumu Tablo-32’de verilmiştir.

Tablo-32 Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	368	36,8
Hayır	624	62,4
Cevapsız	8	0,8
Toplam	1000	100

Öğrencilerin %62,4’ü sosyal bilgiler dersinde yeterince grafikle karşılaşmadıklarını dile getirirken bu durumun yeteri kadar olduğunu düşünenlerin oranı yaklaşık %37 dolayındadır. Bu durum öğrencilerin büyük bir bölümünün grafiklerle karşılaşmadıklarını ve sosyal bilgiler dersinde grafiklerin kitapta bulunanların dışında sınıf ortamına taşınmadığını göstermektedir.

5.4.18. Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin En Önemli Yardımcı Aracı

Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin En Önemli Yardımcı Aracı

Tablo-33'de verilmiştir.

Tablo-33 Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin En Önemli Yardımcı Aracı

	Frekans	Yüzde(%)
Harita	590	59
Grafik	140	14
Küre	50	5
Tepegöz	90	9
Slayt	11	1,1
Video	11	1,1
Bilgisayar	16	1,6
Hepsi	81	8,1
Cevapsız	11	1,1
Toplam	1000	100

Tabloya göre öğrencilerin %59'u sosyal bilgiler dersinin en önemli yardımcı aracı harita olarak belirlenmiştir. Diğer araç ve gereçlerin oranları incelendiğinde grafiklerin oranı %14 civarında iken geri kalanların oranları oldukça düşüktür. Bunun en büyük nedeni birçok araç gerecin okullarımızda bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Bu durumda sosyal bilgiler dersinde öğrenciler en çok haritalarla karşılaştıkları için haritayı en önemli yardımcı araç olarak görmektedirler.

5.4.19. Öğrencilerin, Getirilen Araç-Gereci İncelemeleri

Öğrencilerin, getirilen araç-gereci inceleme durumu Tablo-34'de verilmiştir.

Tablo-34 Öğrencilerin, Getirilen Araç-Gereci İnceleme Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	586	58,6
Hayır	395	39,5
Cevapsız	19	1,9
Toplam	1000	100

Tabloya bakıldığında öğrencilerin %59'unun sınıf ortamına getirilen araç-gereçleri incelediklerini , %39,5 oranında ise sınıf ortamına getirilen araç-gereçleri incelemedikleri belirlenmiştir. Bu durumun öğretmen tutumlarına göre farklılık gösterebileceği unutulmamalıdır.

5.4.20. Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler Dersinde Gördükleri Haritaları, Gerektiğinde Zihinlerinde Canlandırabilmesi

Öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinde gördükleri haritaları, gerektiğinde zihinlerinde canlandırabilme oranları Tablo- 35'de verilmiştir.

Tablo-35 Öğrencilerin, Sosyal Bilgiler Dersinde Gördükleri Haritaları, Gerektiğinde Zihinlerinde Canlandırabilme Oranları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	216	21,6
Hayır	489	48,9
Kısmen	204	20,4
Cevapsız	91	9,1
Toplam	1000	100

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde gördüğü haritaları gerektiğinde zihinde canlandırma yapabilen öğrenci oldukça az denebilir. Bunların oranı ancak %21,6'dır. Canlandıramayanların sayısı en fazla olup bunların oranı %48,9'dur. Buradan anlaşılıyor ki öğrenciler haritaları öğrenip daha sonra hafızalarında canlandırma işinin üzerine yerince düşmemektedir. Bu durumda sosyal bilgiler öğretmenleri haritaların üzerinde durarak bunları öğrencilere iyice öğretmeli ve sonrada zihinden bu haritaları çizdirmelidir. Bu sayede öğrenciler haritaları daha iyi öğrenme imkanına kavuşacaktır.

5.5.21. Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin Kullanım Sıklığı

Öğrencilere göre Sosyal bilgiler dersi için gerekli olan bazı araç-gereçlerin kullanım sıklığı durumu, Tablo- 36'da verilmiştir.

Tablo-36 Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin Kullanım Sıklığı Durumu

		Frekans	Yüzde(%)
Harita	Her Zaman	734	73,4
	Bazen	247	24,7
	Hiçbir Zaman	19	1,9
Tepegöz	Her Zaman	386	38,6
	Bazen	293	29,3
	Hiçbir Zaman	321	32,1
Slayt	Her Zaman	197	19,7
	Bazen	268	26,8
	Hiçbir Zaman	535	53,5
Video-CD	Her Zaman	429	42,9
	Bazen	372	37,2
	Hiçbir Zaman	199	19,9

Tablo dikkatlice incelenecek olursa sosyal bilgiler dersinde kullanılan araç-gereçler içinde en sık kullanılan %73,4 ile harita olduğu ortaya çıkmıştır. Diğer araç-gereçlerin kullanım sıklığının istenilen düzeyde olmadığı gözle çarpılmaktadır. En az kullanım sıklığına sahip araç-gerecin ise %53,5 ile slayt olduğu tespit edilmiştir. Bu tablonun oluşmasında okulun mevcut durumu ve öğretmen tutumlarının da önemli rol oynadığı düşünülmektedir.

5.5. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimine ve Öğretimine Bakışı

5.5.1 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde En Yararlı Araçlar

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde en çok yararlandığı araçların oranları Tablo-37'de verilmiştir.

Tablo-37 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde En Yararlı Araçların Oranları

	Frekans	Yüzde(%)
Harita	33	55
Grafik	7	11,6
Küre	3	5
Tepegöz	5	8,3
Slayt	2	3,3
Video	2	3,3
Bilgisayar	8	13,3
Hepsi	0	0
Cevapsız	0	0
Toplam	60	100

Tabloya göre sosyal bilgiler dersinin en önemli yardımcı aracının %55 ile harita olduğunu belirtilmiştir. Bunu % 13,3 ile bilgisayar takip etmektedir. Üçüncü en önemli araç ise %11,6 ile grafiklerdir. Daha önce de belirtildiği gibi harita sosyal bilgilerin özüdür. Öğretmenler haritanın sosyal bilgiler dersi ile özdeşleştiğinin farkındadır.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine düşen görev harita ve grafiklerden yararlandırmayı öğrencilerine en iyi şekilde öğretmeleridir.

5.5.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Dilsiz Haritalardan Yararlanması

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde dilsiz haritalardan yararlanma durumları Tablo-38'de verilmiştir.

Tablo-38 Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Derslerinde Dilsiz Haritalardan Yararlanma Oranları

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	48	80
Hayır	12	20
Toplam	60	100

Tablodaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde dilsiz haritalardan yararlanma durumlarına bakıldığında öğretmenlerin %80 'i dilsiz haritalardan yararlandığını belirtmiştir. Burada da karşımıza çıkan bir durum da anketi okullarda bizzat uygularken çoğu öğrencinin dilsiz haritanın ne olduğunu bize sorduklarını gördük Ayrıca öğrencilere sorduğumuz “Sosyal bilgiler derslerinde dilsiz haritalardan yararlanma “ sorusuna öğrencilerin %70'i dilsiz haritalardan yararlanmadığı belirtmiştir. Arada büyük fark oluşmuştur. Bunun nedenlerini araştırdığımızda aslında öğretmenlerin dersin işlenişinde bazen dilsiz haritalardan yararlandığını, öğrencilere bunlardan sorular sorduğunu öğrendik fakat öğrenciler genelde bu haritaları normal haritalar gibi algıladıkları için dilsiz harita ismini çabuk unutmaktadır. Sorulduğu zaman ise hatırlayamamakta ve soruyu olumsuz cevap vermektedir. Cevaplar arasındaki farkın temel nedenin bu olduğu düşünülmektedir.

5.5.3. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Harita Çizmekten Hoşlanmaları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin harita çizmekten hoşlanma durumları Tablo-39'da verilmiştir.

Tablo-39 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Harita Çizmekten Hoşlanma Oranları

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	56	93,3
Hayır	4	6,7
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %93,3'ü harita çizmekten hoşlanmaktadır. Bu olumlu bir durumdur. İnsanın kendi hoşlandığı bir şeyi öğretmesi daha kolaydır. Öğretmenlerimiz harita çizmeyi sevdiğine göre bu zevki öğrencilerine de daha kolay aktaracaktır. Bu sayede öğrenciler harita konusunu daha çok sevecek ve daha iyi öğrenecektir. Sonuçta sosyal bilgiler dersi belli ölçüde öğrenciye sıkıcılıktan kurtulacak ve daha cazip hale gelebilecektir.

5.5.4. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Yeterince Harita Çizdirdiğine İnanması

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Yeterince Harita Çizdirdiğine İnanma oranları Tablo-40'da gösterilmiştir.

Tablo-40 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Derslerinde Yeterince Harita Çizdirdiğine İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	40	66,7
Hayır	20	33,3
Toplam	60	100

Grafik incelendiğinde göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde yeterince harita çizdirdiğine inanma oranı %66,7'dir. Bir bakıma öğretmenlerin 1/3'ü yeterli harita çizdirmiyor.

Öğrenci anketlerine baktığımızda zaten öğrencilerin de %45'i harita çizmekten hoşlanmıyor. Harita çizmenin çok zor bir şey olmadığı , kolaylıkla

öğrenilebileceğini öğrencilere anlatmak gereklidir.Önce öğrencilere haritalar sevdirmeli sonrada belli haritalar üzerinde yoğunlaşarak çizimler yaptırılmalıdır. El alışkanlığı kazandıkça bu durum öğrencilerin daha da hoşuna gidecektir.Sosyal bilgiler öğretmenleri bunun üzerinde durarak öğrencilerine bu çeşit alışkanlıklar kazandırmalıdır. Bir önceki soruyu incelersek öğretmenlerin %93,3'ü harita çizmekten zaten hoşlanmakta. Bunun öğrencilere de kazandırılması gerekmektedir.Öğretmenler haritadan ve harita çizmekten hoşlanmayı öğrencilerine öğretmelidir.

5.5.5. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların yeterliliği durumu Tablo-41'de verilmiştir.

Tablo-41 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterliliği Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	18	30
Hayır	39	65
Cevapsız	3	5
Toplam	60	100

Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritalar öğretmenlerin %30'u tarafından yeterli bulunurken %65'lik bir bölüm de yeterli bulmamaktadır. Bir sosyal bilgiler kitabında ne kadar çok harita bulunursa öğrenciye haritaları tanıtmaya açısından o kadar iyi olmaktadır.

Ders kitapları çeşitli yerlerin , çeşitli ölçeklerde harita konarak zenginleştirilmelidir.

5.5.6. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Bilgi Yanlılıkları ile Karşılaşması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda bilgi yanılılıkları ile karşılaşma durumu Tablo-42'de verilmiştir.

Tablo-42 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Bilgi Yanlılıkları ile Karşılaşma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	41	68,3
Hayır	16	26,7
Cevapsız	3	5
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabındaki bilgi yanlılıkları ile karşılaşma oranı %68 olarak tespit edilirken , bu düşünceyi paylaşmayanların oranı ise %27'dir. Ankete katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu sosyal bilgiler kitabındaki haritaların birçok bilgi yanlılıkları içerdiği ve öğrencilerin eğitiminde olumsuz bir durum ortaya çıkardığını düşünmektedir.

5.5.7. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Yazım Yanlılıkları ile Karşılaşması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda yazım yanlılıkları ile karşılaşma durumu Tablo-43 'de verilmiştir.

Tablo-43 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Yazım Yanlılıkları ile Karşılaşma oranları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	42	70
Hayır	16	26,7
Cevapsız	2	3,3
Toplam	60	100

Tablo incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin %71'i ders kitabındaki haritalarda yazım yanlılıklarının bulunduğunu belirtirken , %26'sı bu görüşe katılmamıştır. Ders kitaplarındaki yazım yanlılıklarının genel olarak uygun yazı tipi karakteri ve boyutunun kullanılmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca yazım yanlılıklarının ortaya çıkmasında baskı kalitesi de etkili olmaktadır.

5.5.8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Çizim Yanlışlıkları ile Karşılığı

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile karşılığı durumu Tablo-44'de verilmiştir.

Tablo-44 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Çizim Yanlışlıkları ile Karşılığı Oranları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	25	41,7
Hayır	22	36,7
Cevapsız	13	21,6
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile ilgili olarak %42'si bu tür yanlışlıklarla karşılaştıklarını belirtirken , % 37'si ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile karşılaşmamışlardır. Haritalardaki çizim yanlışlıklarının baskı ile ilgili olduğu düşünülmekte ve ders kitaplarının baskı kalitesi düşük olduğu için bazı çizim hatalarının bulunduğu gözlemlenmiştir.

5.5.9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Renk Hataları ile Karşılığı

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda renk hataları ile karşılığı durumu Tablo-45'de verilmiştir.

Tablo-45 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritalarda Renk Hataları ile Karşılığı

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	31	51,7
Hayır	17	28,3
Cevapsız	12	20
Toplam	60	100

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin %52'si ders kitaplarındaki haritalarda renk hataları ile karşılaştıklarını belirtirken , %28'i bu görüşe katılmamıştır. Ders kitaplarındaki haritalarda bulunan renk hatalarında uygun ve ayırt edici renklerin seçilmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.5.10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Harita-Konu Uyumuna İnanması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki harita-konu uyumuna İnanma durumu Tablo-46'da verilmiştir.

Tablo-46 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Harita-Konu uyumuna İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	42	70
Hayır	17	28,3
Cevapsız	1	1,7
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %70'i ders kitaplarındaki haritalar ile konu arasında uyum sağlandığını belirtirken , % 30'u harita-konu uyumu için olumsuz bir tutum sergilemektedir. Haritalar , konuların pekiştirilmesi ve daha kalıcı bir öğrenmenin sağlanabilmesi için oldukça önemlidir. Konu ile ilişkisi bulunmayan ve konu tam olarak ifade edemeyen harita öğrencilerin dikkatini çekmede etkili olduğu düşünülemez.

5.5.11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterince Güncelleştirildiğine İnanması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritaların yeterince güncelleştirildiğine inanma durumu Tablo-47'de verilmiştir.

Tablo-47 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarındaki Haritaların Yeterince Güncelleştirildiğine İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	12	20
Hayır	45	75
Cevapsız	3	5
Toplam	60	100

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritaların yeterince güncelleştirildiğini düşünenlerin oranı %20 olarak tespit edilmiştir. Haritaların yeterince güncelleştirildiğini düşünmeyenlerin oranı ise %75'dir. Bu durum gösteriyor ki sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir bölümü ders kitaplarındaki haritaların içerik olarak çağın değişen koşulları karşısında geride kaldığını düşünmektedir. Öğrencilere daha gerçekçi bilgiler verilebilmesi için haritaların mutlaka güncelleştirilmesi gerekmektedir.

5.5.12 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Basılı Yayın Organlarında Yayımlanan Haritaları Sınıf Ortamına Taşması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin , basılı yayın organlarında yayımlanan haritaları sınıf ortamına taşıma durumu Tablo-48'de verilmiştir.

Tablo-48 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Basılı Yayın Organlarında Yayımlanan Haritaları Sınıf Ortamına Taşıma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	7	11,7
Hayır	35	58,3
Cevapsız	18	30
Toplam	60	100

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, basılı yayın organlarında çıkan haritaları, sınıf ortamına taşıma durumu %12 iken, bu etkinliği gerçekleştirilmeyen öğretmenlerin oranı %58'dir. Sosyal bilgiler dersi, doğası gereği insanı ve toplum yaşayışını konu edinmektedir. Bu nedenle de güncel olayların ve yazılı basın organlarında yayınlanan materyallerin, mutlaka dersle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

5.5.13. Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği

Sosyal bilgiler kitaplarındaki grafiklerin yeterliliği oranları Tablo-49'da verilmiştir.

Tablo-49 Sosyal Bilgiler Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterliliği Oranı

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	36	60
Hayır	20	33,3
Cevapsız	4	6,7
Toplam	60	100

Tabloya göre sosyal bilgiler ders kitaplarındaki grafikler öğretmenler tarafından %60 ile yeterli bulunurken öğretmenlerin %33,3'ü yetersiz bulmuştur. O halde ders kitaplarında bulunan grafiklerin sayısı ve çeşitleri artırılmalıdır. Çünkü grafiklerde de haritalar gibi sadece okulda değil hayatın her safhasında gereken araçlardır. Kitaplar grafik bakımından ne kadar zengin olursa öğrenciler açısından o kadar iyi olacaktır. Öğrencilere grafiklerden nasıl yararlanması gerektiği gösterilip en iyi şekilde öğretilmelidir.

5.5.14. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Yeterince Grafiklerden Yararlandıklarına İnanması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin , öğrencilerine yeterince grafiklerden yararlandıklarına inanma durumu Tablo-50'de verilmiştir.

Tablo-50 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Yeterince Grafiklerden Yararlandıklarına İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	38	63,3
Hayır	17	28,3
Cevapsız	5	8,4
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin , öğrencilerine yeterince grafiklerden yararlandıklarına inanma oranı yaklaşık %63 olarak ortaya çıkmıştır. Yararlandırma durumunu çeşitli nedenlere bağlayarak yeteri kadar olmadığını belirtenlerin oranı ise %28 olarak tespit edilmiştir.

5.5.15. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanması

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yeterince grafikle karşılaştıklarına inanma durumu Tablo-51’de verilmiştir.

Tablo-51 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersinde Yeterince Grafikle Karşılaştıklarına İnanma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	23	38,3
Hayır	29	48,3
Cevapsız	8	13,4
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %48,3’ü sosyal bilgiler dersinde yeterince grafikle karşılaşmadıklarını dile getirirken bu durumun yeteri kadar olduğunu düşünenlerin oranı yaklaşık %38 dolayındadır. Bu durum öğrencilerin yeterli derece grafiklerle karşılaşmadıklarını ve sosyal bilgiler dersinde grafiklerin kitapta bulunanların dışında sınıf ortamına taşınmadığını göstermektedir.

5.5.16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Ders Kitaplarındaki Grafiklerde Bilgi Yanlılıkları İle Karşılaşmaları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin , ders kitaplarındaki grafiklerde bilgi yanılılıkları ile karşılaşma durumları Tablo-52’de verilmiştir.

Tablo-52 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Ders Kitaplarındaki Grafiklerde Bilgi Yanlılıkları İle Karşılaşma Durumları

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	49	81,7
Hayır	8	13,3
Cevapsız	3	5
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %82’si ders kitaplarındaki grafiklerde bilgi yanılılıklarının varlığını belirtirken , bu fikirde olmayanların oranı ise %13 olarak ortaya çıkmıştır. Tabloya göre ders kitaplarının bilgi bakımından yeterli seviyede olmadığını ve yanılılıklar içerdiği konusunda genel düşünce olduğunu ortaya koymaktadır.

5.5.17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterince Güncelleştirilmesi

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre ders kitaplarındaki grafiklerin yeterince güncelleştirilme durumu Tablo-53’de verilmiştir.

Tablo-53 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Ders Kitaplarındaki Grafiklerin Yeterince Güncelleştirilme Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	29	48,3
Hayır	26	43,3
Cevapsız	5	8,4
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki grafiklerin güncelleştirilmesi bakımından ayırt edici düşünceye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki grafiklerin yeterince güncelleştirildiğini düşünenlerin oranı %48 iken , bu düşüncede olmayanların oranı %43 olarak belirlenmiştir.

5.5.18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Zihinden Harita Çizdirmeleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin , öğrencilerine zihinden harita çizdirme durumu Tablo-54'de verilmiştir.

Tablo-54 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin , Öğrencilerine Zihinden Harita Çizdirme Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	43	71,7
Hayır	16	26,6
Cevapsız	1	1,7
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %72'si öğrencilerine zihinden harita çizdirdiklerini belirtirken , bu davranışta bulunmayanların oranı ise %26,6 olarak tespit edilmiştir. Bu durum oldukça umut vericidir. Çünkü öğrencilerin istenen bir yerin haritasını zihinden canlandırarak çizmesi önemli bir kazanımdır.

5.5.19. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerekli Olan Haritaların Okulda Mevcudiyeti

Sosyal bilgiler dersinde gerekli olan haritaların okulda mevcudiyeti durumu Tablo-55'de verilmiştir.

Tablo-55 Sosyal Bilgiler Dersinde Gerekli Olan Haritaların Okulda Mevcudiyeti Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	36	60
Hayır	19	31,7
Cevapsız	5	8,3
Toplam	60	100

Tabloya göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste gereken haritaları okulda bulma oranı %60'tır. Bu çok yetersiz bir rakamdır. Bir okulda öğretmenlerin istediği bütün haritaların bulunması gerekmektedir. Bazı okullarda bulunan haritalar ise kullanılmayacak kadar eskimiştir. Yenileri alınamadığı zaman ise öğretmenler ya eskilerle idare etmekte veya derse o haritayı hiç götürmemektedir. Bu da öğrenciler açısından olumsuz , öğretmen açısından ise zor bir durumdur. Burada görev özellikle okul idarecilerine düşmektedir. Bir okulun ihtiyacı olan tüm haritalar, o okulun dolabında veya harita odasında bulunmalıdır ve sosyal bilgiler öğretmenin hizmetine bu şekilde sunulmalıdır.

5.5.20. Okullarda Harita Odası veya Dolabı Bulunma Durumu

Okullarda Harita Odası veya Dolabı Bulunma Durumu Tablo-56'da gösterilmiştir.

Tablo-56 Okullarda Harita Odası veya Dolabı Bulunma Durumu

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	44	73,3
Hayır	15	25
Cevapsız	1	1,7
Toplam	60	100

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin okullarında harita odası veya

dolabı mevcudiyeti incelendiğinde bu okulların %73'ünde harita odası veya dolabı bulunduğu; %25'inde ise bulunmadığı görülmektedir. Bütün okulların, düzenli bir harita odasına sahip olmaları gerekmektedir. İncelediğimiz bazı okullarda harita odası yerine harita dolabının bulunduğu gördük. Genelde bir dolap ayarlanıp içine, gerekli olan bütün haritalar yerleştiriliyor ve kilitleniyor. Bazı okulların harita odalarının pek çok farklı amaçlarla bir depo olarak kullanıldığını gördük. Bu durum, odayı başka amaçlarla kullanan öğrencilerin, haritalara zarar verip düzeni bozmasına neden olmaktadır. Aslında doğru olan; okullarda birer sosyal bilgiler dersliği kurulması ve haritaların da bu dersliklerde, amacına uygun biçimde muhafaza edilmesidir.

5.5.21. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Gerektiği Zamanlarda Harita Hazırlamaları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, gerektiği zamanlarda harita hazırlama durumu Tablo-57'de verilmiştir.

Tablo-57 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Gerektiği Zamanlarda Harita Hazırlama Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	36	60
Hayır	20	33,3
Cevapsız	4	6,7
Toplam	60	100

Tabloya bakıldığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin %60'ının gerektiği zamanlarda harita hazırladıklarını belirtirken , bu davranışta bulunmayan öğretmenlerin oranı %33,3 olarak tespit edilmiştir. Haritaların bilginin kalıcı hale gelmesindeki önemi düşünüldüğünde öğretmenlerin bu konuya daha fazla eğilmeleri gerektiği ortaya çıkmaktadır.

5.5.22. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Derslere Atlas Getirmelerini Sağlayabilmeleri

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerin derslere atlas getirmelerini sağlayabilme durumu Tablo-58’de verilmiştir.

Tablo-58 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerin Derslere Atlas Getirmelerini Sağlayabilme Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	26	43,3
Hayır	27	45
Cevapsız	7	11,7
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %43,3’ü öğrencilerin derslere atlas getirmelerini sağladıklarını , %45 oranında ise bunu yapamadıklarını belirtmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında öğrencilerin atlas sahibi olmasının ve öğretmenlerin yaklaşımının etkili olduğu düşünülmektedir.

5.5.23. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Atlas Kullanmalarını Sağlamaları

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, öğrencilerinin atlas kullanmalarını sağlama durumu Tablo-59’da verilmiştir.

Tablo-59 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Atlas Kullanmalarını Sağlama Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	35	58,3
Hayır	24	40
Cevapsız	1	1,7
Toplam	60	100

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %58’i öğrencilerin atlas kullanmalarını sağladıklarını vurgularken,%40’ı ise öğrencilerin atlas kullanmalarını sağlayamadıklarını belirtmiştir. Bu durum öğrencilerin atlas mevcudiyeti ve öğretmenlerin ders işleme şeklinin etkili olabileceği unutulmamalıdır.

5.5.24. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Okullarında Sosyal Bilgiler Laboratuvarının Bulunması

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okullarında sosyal bilgiler laboratuvarının bulunma durumu Tablo-60'da verilmiştir.

Tablo-60 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Okullarında Sosyal Bilgiler Laboratuvarının Bulunma Durumu

	Frekans	Yüzde (%)
Evet	16	26,7
Hayır	42	70
Cevapsız	2	3,3
Toplam	60	100

Tablo dikkatlice incelenecek olursa sosyal bilgiler öğretmenlerinin %70'i okullarında sosyal bilgiler laboratuvarının bulunmadığını belirtirken , öğretmenlerin %27'si ise okullarında sosyal bilgiler laboratuvarının olduğunu belirtmiştir. Bu durum günümüz eğitim anlayışında gittikçe yaygınlaşan laboratuvar sınıflarının örnekleme giren okullarda beklenen oranda gerçekleşmediği tespit edilmiştir.

5.5.25. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Basılı Yayın Organlarında Çıkan Grafikleri, Ünitelerle İlişkilendirmesi

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, basılı yayın organlarında çıkan grafikleri, ünitelerle ilişkilendirme durumu, Tablo- 61'de gösterilmiştir.

Tablo- 61 Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Basılı Yayın Organlarında Çıkan Grafikleri, Ünitelerle İlişkilendirme Oranı

	Frekans	Yüzde(%)
Evet	17	28,3
Hayır	33	55
Cevapsız	10	16,6
Toplam	60	100

Ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, basılı yayın organlarında çıkan grafikleri, ünitelerle ilişkilendirme oranı %28,3 iken, bu etkinliği gerçekleştirilmeyen öğretmenlerin oranı %55'tir. Sosyal bilgiler dersi, doğası gereği

insanı ve toplum yaşayışını konu edinmektedir. Bu nedenle de güncel olayların ve yazılı basın organlarında yayınlanan materyallerin, mutlaka dersle ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

5.5.26. Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin, Öğretmenler Tarafından Kullanım Sıklığı

Sosyal bilgiler dersi için gerekli olan bazı araç-gereçlerin, öğretmenler tarafından kullanım sıklığı durumu, Tablo- 62'de verilmiştir.

Tablo-62 Sosyal Bilgiler Dersi İçin Gerekli Olan Bazı Araç-Gereçlerin, Öğretmenler Tarafından Kullanım Sıklığı Durumu

		Frekans	Yüzde(%)
Harita	Her Zaman	54	90
	Bazen	6	10
	Hiçbir Zaman	0	0
<hr/>			
Tepegöz	Her Zaman	17	28,3
	Bazen	36	60
	Hiçbir Zaman	7	11,6
<hr/>			
Slayt	Her Zaman	12	20
	Bazen	15	25
	Hiçbir Zaman	33	55
<hr/>			
Video-CD	Her Zaman	16	26,6
	Bazen	35	58,3
	Hiçbir Zaman	9	15

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, sosyal bilgiler dersinde en sık kullanılan araç-gereçlerin başında, %90 gibi bir oranla haritalar gelmektedir. Ancak ne yazık ki diğer araç-gereçlerin kullanım sıklığı oldukça düşüktür. En az kullanım sıklığı %55 oranıyla slayt olarak bulunmuştur. Bu da gösteriyor ki sosyal bilgiler eğitiminde en önemli sorunlardan birinin, araç-gereç kullanımına yeterli önemin verilmemesidir.

5.6. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

Çalışmanın alt problemini oluşturan durumlara ait veriler bilgisayar ortamında SPSS programı ile çözümlenerek X² (kaykare) ve yüzde yönteminden yararlanılarak yorumlanmıştır.

Tablo - 63 Öğrencilerin Cinsiyetleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık

Ortalama	Cinsiyet	N	X	SK	t	Önem Düzeyi
	Erkek	548	3.3591	0.3842	0.897	0.347
	Kız	452	3.4216	0.4387		

Tablo- 63'de, cinsiyete göre öğrencilerin harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farkın olup olmadığına ilişkin bulgular yer verilmiştir. Bu bulgulara göre, kız öğrencilerin görüşleri ortalaması (3.4216) ile erkek öğrencilerin görüşleri ortalaması (3.3591) birbirine yakındır. Bu durum kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında harita ve grafiklerin eğitimi destekleme düzeyi konusunda ortak bir görüş sahibi olduklarını ortaya koymaktadır. Ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo-64 Öğrencilerin Eğitim Gördükleri İlçeler İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık

	Yüksek		Orta		Az		Hiç		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Demirci	26	16.25	104	65	12	7.5	18	11.25	160	16
Akhisar	34	9.44	186	51.66	102	28.33	38	10.55	360	36
Gördes	22	18.33	60	50.0	22	18.33	16	13.33	120	12
Soma	33	16.5	129	64.5	16	8	22	11	200	20
Kırkağaç	14	17,5	40	50.0	14	17,5	12	15	80	15.7
Köprübaşı	3	3.75	46	57.5	26	32.5	5	6.25	80	24.2
Toplam	132	13,2	565	56,5	192	19,2	111	11,1	1000	100

$$X^2=21.39 \quad SD=9 \quad p<0.05$$

Tablo incelendiğinde, öğrencilerin % 13.2'si sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyini yüksek derecede, % 56,5'i orta, % 19.2'si az derecede olduklarını görüşünde iken % 11.1'inin ise en alt düzeyde olduğunu belirtmektedirler. Öğrencilerin eğitim gördükleri okulların bulunduğu ilçelere göre, bu konuya ilişkin görüşleri arasında anlamlı fark vardır ($X^2=21.39$). Buna göre Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin yüksek olduğunu belirten %18,33 ile Gördes ilçesinin öğrencileri olmuştur. Bu görüşü % 17.5 ile Kırkağaç ilçesindeki öğrenciler takip etmektedir. Sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin orta seviyede olduğunu belirten öğrencilere bakıldığında % 65 ile Soma , % 64,5 ile Soma ilçelerindeki öğrenciler bulunmaktadır., Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin az olduğunu belirtenler içinde en yüksek oran %32,5 ile Köprübaşı ilçesinde eğitim gören öğrenciler olmuştur. Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin hiç olmadığını belirtenler içinde ise en yüksek oran % 15 ile Kırkağaç ilçesinde eğitim gören öğrencileri olmuştur.

Tablo-65 Öğretmenlerin Cinsiyetleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık

Ortalama	Cinsiyet	N	X	SK	t	Önem Düzeyi
	Bayan	25	3.2472	0.3624	0.992	0.322
	Erkek	35	3.2036	0.4444		

Tablo-65'de, cinsiyete göre öğretmenlerin harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili görüşleri arasında farkın olup olmadığına ilişkin bulgular yer verilmiştir. Bu bulgulara göre, bayan öğretmenlerin görüşleri ortalaması (3.2472) ile erkek öğretmenlerin görüşleri ortalaması (3.2036) birbirine yakındır. Yani bayan öğretmenler ile erkek öğretmenler arasında harita ve grafiklerin eğitimi destekleme düzeyi konusunda ortak bir görüş belirtmişlerdir. Ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo-66 Öğretmenlerin Meslekteki Hizmet Süreleri İle Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Ve Grafik Kullanımının Eğitimi Destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık

HİZMET SÜRELERİ		Frekans	X	SK	
1-5 Yıl		8	3.2096	0,4240	
6-10 Yıl		23	3.2091	0.3868	
11-15 Yıl		14	3.2650	0.3787	
16-20 Yıl		12	3.2855	0.4089	
21 Yıdan fazla		3	3.2229	0.3800	
Toplam		60	3.2318	0.3934	
Varyans Analizi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önem Düzeyi
Gruplar Arası	0.297	4	1.001	0.477	0.752
Gruplar İçi	53.706	345	0.156		
Toplam Kareler	54.004	349			

Tablo-66'da, mesleki hizmet sürelerine göre öğretmenlerin , sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farkın olup olmadığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin mesleki hizmet süreleri ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili görüşleri arasındaki farkın birbirine yakın olduğu söylenebilir. 16-20 yıl arası mesleki hizmet süresine sahip olan öğretmenlerin görüşleri ortalaması (3.2855) en yüksek olanıdır. En düşük ortalama (3.2091) ise, 6-10 yıl arası mesleki hizmet süresine sahip olan öğretmenlere aittir. Bu ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yukarıdaki sonuca göre, öğretmenlerin mesleki hizmet süreleri sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi konusunda belirleyici bir faktör olmadığı görülmektedir.

Tablo-67 Öğretmenlerin mezun oldukları okul türü ile Sosyal Bilgiler Dersinde Harita ve Grafik kullanımının eğitimi destekleme Düzeyi Arasındaki Farklılık

Okul Türü		Frekans	X	SK	
Eğitim Enstitüsü		4	3.8750	0.3907	
Eğitim Fakültesi		39	3.1887	0.4067	
Fen-Edebiyat Fakültesi		12	2.8750	0.2232	
Açık Öğretim Lisans Tamamlama		1	3.1409	0.3705	
Yüksek Lisans		3	3.3810	0.4340	
Doktora		1	3.2481	0.4847	
Toplam		60	3.2318	0.3934	
Varyans Analizi	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kareler Ortalaması	F Değeri	Önem Düzeyi
Gruplar Arası	0.993	7	0.142	0.915	0.495
Gruplar İçi	53.011	342	0.155		
Toplam Kareler	54.004	349			

Öğretmenlerin mezun oldukları okul türüne göre, sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ile ilgili görüşleri arasında anlamlı farkın olup olmadığına ilişkin bulgular Tablo-67’de verilmiştir. Tablodaki verilere göre, öğretmenlerin mezun oldukları okul türüne göre sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi ortalamaları birbirine yakındır. En yüksek ortalama (3.8750) Eğitim enstitüsü mezunu olan öğretmenlerinin görüşlerinde iken en düşük ortalama (2.8750) Fen-Edebiyat Fakültesinden mezun olan öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması olduğu görülmektedir. Bu ortalamalar arasında 0.05 önem düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bütün öğretmenlerin görüşleri aynı yönde olduğu söylenebilir.

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE HARİTA VE GRAFİK KULLANIMINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

6.1. Sorunlar ve Çözüm Yolları

Daha öncede belirtildiği gibi sosyal bilgiler dersi en çok görsel materyale sahip olan derslerden biridir. Fakat öğrencilerin materyal zenginliğinden yeterince yararlanabildiği söylenemez. Sosyal bilgiler dersi bir çok yerde tasvire ve izaha dayalı olarak anlatılmaktadır. Okulların bir çoğunda sosyal bilgilerin özü olan haritalar bile tam olarak bulunamazken diğer araç-gerecin bulunması imkansız hale gelmektedir. Zaten daha önce verilen anket sonuçları da bunu göstermektedir. Öğrencilerin çoğu harita ve tepegöz dışındaki diğer aletler olan slayt , CD ,video gibi araçları neredeyse derste hiç görmemişler. Sonuçta öğrenciler sosyal bilgiler derslerinde sıkılmakta ve pek çok kişinin nazarında sosyal bilgiler dağ, tepe , savaş ezberleten bir ders olarak görülmektedir.

Bu durumların önüne geçebilmek için en başta görev Milli Eğitim Bakanlığı'na sonra okul idarecilerine ve sosyal bilgiler öğretmenlerine düşmektedir.Öncelikle okullarımızın başta harita ve çeşitlerini arttırmamız gerekli. Bundan hemen sonra da küre , tepegöz ,slayt gibi araçlarla okullar zenginleştirilmelidir.Sosyal bilgiler öğretmenleri ellerindeki tüm imkanları kullanarak dersi ilgi çekici hale getirmeli ve başta öğrenciler olmak üzere insanlarımızın kafasından sosyal bilgilerin yer ezberleten bir ders olduğu imajı silinmelidir.

Bugün sosyal bilgiler derslerinde öğretme-öğrenme sürecinin verimli bir şekilde gerçekleşebilmesi için öğretim programları ve öğretimde kullanılan materyallerin seçilmesi üzerinde araştırmalar devam etmektedir. İlköğretim sosyal bilgiler derslerinde konuların işlenişinde öğrenci aktivitelerini ön plana çıkaracak dersin öğrenci merkezli olarak gerçekleşebilmesinde kavram ve genellemeler örnek ,

yazı ve gösterim tahtaları, kum masası, şekil, kroki, kartlar, resimler, fotoğraflar, afişler, haritalar, grafikler, karikatürler, küre, kabartma haritalar, modeller, gazete kupürleri, koleksiyonlar, maketler, yansıtıcılar(tepegöz, slayt, data show ve her türlü projektörler) TV- video, bilgisayar ve gezilerle desteklenmelidir. Çünkü sözü edilen yaklaşım öğrencilerin güdülenmesini sağladığı gibi, öğrenmeyi somutlaştırır ve öğretme-öğrenme sürecine çeşitlilik ve değişiklik katar.

6.1.1. Harita Sorunu ve Çözüm Yolları

Okulların hemen hepsinin haritası vardır. Fakat bunların tam olduğu söylenemez. Bazı okullarda harita odaları oldukça karışık durumdadır. Bunda dönem sonu olmasının da faktörü olduğunu düşünüyorum. Dikkate diğer bir başka husus ta harita ölçekleridir. Okullarda ve diğer eğitim kurumlarının pek çoğunda bulunan haritaların ölçekleri Türkiye haritalarında 1/17.000.000 ile 1/18.000.000 arasındadır. Fakat bu ölçekli bir Türkiye haritası çok küçük kalmaktadır. Özellikle bazı okulların sınıf mevcutları çok kalabalık olduğundan böyle bir haritanın bırakın arkadaki öğrencileri, en önde oturan öğrencilerin bile görmesi zordur. Bundan dolayı okullarımızı daha büyük ölçekli haritalar alınmalıdır. En azından 1/15.000.000 gibi ölçeği olan haritalar daha fazla bulunduğundan bu tür haritaların yaygınlaştırılması gerekmektedir. Dünya haritalarına gelince bu haritaların ölçekleri ise 1/40.000.000 civarındadır. Bu haritaların durumu Türkiye haritalarından farksızdır. Hatta görülmesi daha da zordur. Dünya haritalarının da ölçeklerinin büyütülmesi faydalı olacaktır. Ayrıca genelde haritalar plastik materyallerin üzerine yapıldığından çok fazla parlamaktadır. Bunu engellemek için haritaların daha az parlayan materyallere basılması gerekmektedir.

6.1.2. Grafik Sorunu ve Çözüm Yolları

Bir başka durum da kitaplarda bulunan grafiklerle ilgilidir. Öğrencilerin pek çoğu grafik okumayı ve yorumlamayı bilmemektedir. Grafikler bir çok özelliği çok basit olarak ve çabuk bir şekilde göstermektedir. Fakat kitaplarda bulunan grafikler yeterli değildir. Ayrıca grafiklerde gösterilen bilgilerin güncellenmesi gerekmektedir. Ders kitaplarının biran önce grafik ve harita açısından zenginleştirilmesi gerekmektedir.

6.1.3. Diğer (kitap, öğretmen) Sorunlar ve Çözüm Yolları

Özellikle ilköğretim 6. ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler kitaplarında bulunan haritalar yetersiz kalmaktadır. Harita coğrafyanın özüdür. Haritanın olmadığı bir coğrafya dersi yarımıdır. Sosyal Bilgiler kitaplarındaki haritalar zenginleştirilmelidir. Bazı önemli haritalar daha önce de ifade edildiği gibi kitaba ek olarak daha büyük boyutlarda ve ayrıntılı olarak basılmış olarak verilmelidir.

Kitaplarımızın bir özelliği de boyutlarının küçük olmasıdır. Kitaplarının boyutlarının büyük olması haritaların yerleştirilmesini kolaylaştıracaktır.

Bazı okullarımızda Sosyal Bilgiler öğretmeni yoktur. Bazı sınıfların Sosyal bilgiler derslerine başka branştan öğretmenler girmektedir. Bu öğretmenlerin tabi ki öğrencilere faydası sınırlı olacaktır. Ayrıca müfredatın iyi düzenlenmesi ve öğrenciler daha faydalı olacak kitapların basılması gerekmektedir. Bütün bunların yanında Sosyal Bilgiler ders saatleri de artırılmalıdır. Ancak bu sayede öğrencileri okul hayatı boyunca Sosyal Bilgiler dersi bilgileri ile donatabiliriz.

2005-2006 eğitim öğretim yılında yeni sosyal bilgiler programının 6. sınıflarda uygulanmaya başlamasıyla ders kitaplarının içeriklerinde de önemli değişimler meydana gelmiştir. Kitaplarda harita ve grafiklere daha çok önem verildiği söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuçlar

Bu bölümde araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlar ve öneriler üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmada ilköğretim okullarında uygulanan anket çalışması ve yapılan gözlemler önemli bir yer tutmaktadır. Bu incelemelerin sonuçları genel olarak ele alınmıştır.

Öğrenci ve öğretmenlere yapılan anketleri daha önce ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarını ve yapılan gözlemleri genel olarak değerlendirecek olursak :

Öğrencilerin baba meslekleri oldukça çeşitlidir. İlk sırayı %30.9 ile serbest meslek almaktadır.

Öğrencilerin anne mesleği dağılışı beklenen gibi çıkmıştır. %70,2 gibi oranla annelerin çoğu çalışmayıp ev hanımlığı yapmaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %21,4 'ünün çalışma odası bulunmaktadır . Diğer taraftan kendisine ait çalışma odası olmayan öğrenciler %68,9 gibi çok yüksek bir orana sahiptir.

Anket yapılan sınıfların sosyal bilgilerine giren öğretmenlerin %65'i eğitim fakültesi mezunudur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %38'inin hizmet sürelerinin 6-10 yıl arasında olduğu saptanmıştır.

Örnekleme giren okullarda sosyal bilgiler dersi için hazırlanmış özel bir sınıfın genel olarak mevcut olmadığı görülmektedir.

Ankete katılan öğrenciler arasında dilsiz haritadan yararlanma oranı %27 olarak tespit edilmiştir.Yararlanmayı bilmeyenlerin oranı ise %70'dir

Harita çizmekten hoşlanmayan öğrencilerin oranı %45.9'dur.

Öğrencilerin %80'inin atlası var ama bunların sadece %52'sinin yararlanmayı bilmesi oldukça olumsuz bir durumdur.

Öğrencilerin %62,5 gibi büyük bir oranı sosyal bilgiler ders kitaplarındaki haritaların yeteri derece yer almadığını belirtmiştir.

Öğrencilerin %69.5'i evde atlası olsa bile ders çalışırken atlastan yararlanmamaktadır.

Öğrencilerin %62,4'ü sosyal bilgiler dersinde yeterince grafiklerle karşılaşmadıklarını dile getirmiştir.

Öğrencilerin %59'u sosyal bilgiler dersinin en önemli yardımcı aracı harita olarak belirlenmiştir.

Öğrencilere sosyal bilgiler dersinde kullanılan araç-gereçler içinde en sık kullanılan %73,4 ile harita olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlere göre sosyal bilgiler dersinin en önemli yardımcı aracının %55 ile harita olduğunu belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerinde dilsiz haritalardan yararlanma durumlarına bakıldığında öğretmenlerin %80 'i dilsiz haritalardan yararlandığını belirtmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %93,3'ü harita çizmekten hoşlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler ders kitabındaki haritalar öğretmenlerin %30'u tarafından yeterli bulunurken %65'lik bir bölüm de yeterli bulmamaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitabındaki bilgi yanlışlıkları ile karşılaşma oranı %68 olarak tespit edilirken , bu düşünceyi paylaşmayanların oranı ise %27'dir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %71'i ders kitabındaki haritalarda yazım yanlışlıklarının bulunduğunu belirtirken , %26'sı bu görüşe katılmamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile ilgili olarak %42'si bu tür yanlışlıklarla karşılaştıklarını belirtirken , %37'si ders kitaplarındaki haritalarda çizim yanlışlıkları ile karşılaşmamışlardır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %52'si ders kitaplarındaki haritalarda renk hataları ile karşılaştıklarını belirtirken , %28'i bu görüşe katılmamıştır.

sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarındaki haritaların yeterince güncelleştirildiğini düşünenlerin oranı %20 olarak tespit edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, basılı yayın organlarında çıkan haritaları, sınıf ortamına taşıma durumu %12 iken, bu etkinliği gerçekleştirme-yen öğretmenlerin oranı %58'dir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki grafikler öğretmenler tarafından %60 ile yeterli bulunurken öğretmenlerin %33,3'ü yetersiz bulmuştur.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %82'si ders kitaplarındaki grafiklerde bilgi yanlışlıklarının varlığını belirtirken , bu fikirde olmayanların oranı ise %13 olarak ortaya çıkmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin derste gereken haritaları okulda bulma oranı %60'tır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin %70'i okullarında sosyal bilgiler laboratuvarının bulunmadığını belirtirken , öğretmenlerin %27'si ise okullarında sosyal bilgiler laboratuvarının olduğunu belirtmiştir.

Öğretmenlere göre sosyal bilgiler dersinde en sık kullanılan araç-gereçlerin başında, %90 gibi bir oranla haritalar gelmektedir.

Öğrencilerin cinsiyetleri ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasındaki anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Öğrencilerin eğitim gördükleri ilçeler ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasındaki anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin yüksek olduğunu belirten %18,33 ile Gördes ilçesinin öğrencileri olmuştur. Sosyal Bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyinin hiç olmadığını belirtenler içinde ise en yüksek oran % 15 ile

Kırkağaç ilçesinde eğitim gören öğrencileri olmuştur.

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasında anlamlı bir bulunmamaktadır.

Öğretmenlerin meslekteki hizmet süreleri ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasında fark bulunmamaktadır.

Öğretmenlerin mezun oldukları okul türü ile sosyal bilgiler dersinde harita ve grafik kullanımının eğitimi destekleme düzeyi arasında fark bulunmamaktadır.

Öğrencilerin çoğu atlası sahip olduğu halde bundan yararlanma oranı ve okula götürme oranı oldukça düşmektedir.

Okullarımızın birçoğunda sosyal bilgiler dersliğine sahip olmayıp genelde harita odasıyla birbirine karıştırılmaktadır. Öğrenciler haritaların bulunduğu bölümleri sosyal bilgiler dersliği zannetmektedir. Ayrıca okullarımızın araç-gereç yönünden son derece fakir olduğu görülmüştür. Birçok okulumuzda harita dışında bir malzeme bulunmadığı gözlenmiştir. Bulunan haritalarında ihtiyacı tam anlamıyla karşıladığı da söylenememektedir. Harita dışında bazı araç-gerecin bulunduğu okullarda da bunlardan tam olarak yararlanılmadığı görülmüştür. Örneğin bazı okullarda video, vcd, tepegöz olmasına karşın bunlarda kullanılacak kaset, cd, saydam gibi materyaller bulunmamaktadır.

Sonuç olarak aslında bu tür çalışmaların daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi, her sorun için ayrı ayrı ele alınıp incelenmeli ve tartışılmalıdır. Bununla birlikte böyle bir çalışmanın Türkiye genelinde çok okula ulaşılmalı ve alınan sonuçlar karşılaştırılarak bir değerlendirme yapılmalıdır. Böylece Sosyal Bilgiler eğitiminin harita ve grafik konularına bir parçada olsa ışık tutmaya çalıştık umarım faydalı oluruz.

7.2. Öneriler

7.2.1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Harita-Grafik Kullanımına Yönelik Öneriler

Şunu hemen belirtelim ki, bütün okulların başta harita olmak üzere gerekli donanımlarının tam olması gerekmektedir. Tabii ki bunda en büyük görev başta devlete, okul yönetimlerine ve ders öğretmenlerine düşmektedir. Tüm okullarda her çeşit haritası mutlaka olmalıdır. Haritaların ölçeklerinin de daha önce belirttiğimiz gibi büyük ölçekli olmalıdır. Özellikle kalabalık sınıflarda büyük ölçekli haritaların kullanımı kaçınılmaz bir durumdur. Bütün öğrencilerin derslere atlas getirmesi sağlanmalıdır. Böylece öğrencilerin atlas ve dolayısıyla haritalara alıştırmalıdır.

Sosyal Bilgiler konularının öğretiminde görsel, görsel ve işitsel materyallerden beklenen ve istenilen faydaların temin edilebilmesi için sözü edilen materyallerin dersin hedef davranışlarını dikkate alarak seçilmesi, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygun olması ve gerçek hayata dönük olmaları gerekmektedir. Bu nedenle amaçlarla araçlar arasındaki ilişki iyi kurularak farklı hedefler için farklı görsel materyaller kullanılmalıdır.

Sosyal bilgiler derslerinde bir konu ile ilgili farklı materyaller ve etkinlikler üretmek için zaman ayrılmalıdır. Materyalsiz ve etkinliksiz bir sosyal bilgiler dersi yerine farklı materyal ve etkinlik türlerinin oluşturulduğu uyarıcıları bol olan çevreler oluşturulmalıdır. Materyaller ve etkinlikler bir ünite ile ilgili olarak bir araya getirilmeli ve böylece her öğrencinin kendi oluşumlarını bütün olarak görmeleri sağlanmalıdır.

Sosyal bilgiler dersinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan haritaların uygun ortamlarda korunması ve gereken durumlarda bakımlarının yapılması gerekir.

Sosyal bilgiler dersinde kullanılacak harita ve grafiklerin öğrencilerin

kolaylıkla kavrayabilecekleri şekilde hazırlanması ve öğrencilerin harita ve grafikleri okuma becerilerinin geliştirilmesi için sınıf ortamına taşınması gereklidir.

Öğrencilerin ders ortamına taşınan haritaları incelerken dikkat edecekleri hususlar ve kullanılan işaretlerin anlamları açıklanmalıdır.

7.2.2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Okutulan Kitaplarda

Harita-Grafikler İçin Yapılan Öneriler

Grafikler modern insanın en önemli bilgi aktarma şekillerinden biridir. Hayatın birçok aşamasında grafiklerle karşılaşmaktayız. Bu yüzden öğrencilerin grafik konusunda bilinçli bir şekilde eğitilmeleri gerekmektedir. O halde öğrencilere grafik yapımı, yorumlanması iyice öğretilmelidir. Ancak ilköğretim kitaplarındaki grafiklerin makul seviyede olduğunu söylememiz mümkün değildir. Bu duruma göre ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları içindeki grafiklerin sayısı ve türleri artırılmalıdır.

Kitaplarda kullanılan resim, harita, grafik ve şekiller öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrenciyi ders kitaplarından soğutmamalıdır. Diğer taraftan ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım, öğrenci düzeyine uygun, sade, anlaşılır ve açık olmalıdır.

Sosyal bilgiler kitaplarında bulunan harita ve grafiklerin sürekli güncelleştirilmesi gerekir. Öğrencilerin karşılaştırma yapabilmeleri için harita ve grafiklerdeki verilerin günümüz koşullarına uygun bilgiler içermesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki bilgi , yazım , renk ve çizim hatalarının bulunmaması için gerekli incelemelerin mutlaka yapılması gereklidir.

Ders kitaplarında yer alan harita ve grafiklerin mutlaka konu ile uyum içinde ve istenilen amaca uygun olarak düzenlenmelidir.

7.2.3. Diğer Öneriler

1) Bütün konularda olduğu gibi sosyal bilgiler eğitiminde de en önemli sorun yetişmiş öğretmen sorunudur. Bu durumun gerekli makamlar tarafından gözden geçirilmesi ve gereken önlemlerin alınması zorunludur.

2) Karşılaşılan önemli bir sorun da araç-gereç sorunudur. Eğitime yapılan yatırımlar artırılmalı, kaynaklar doğru yönlendirilmelidir. Eğitime yapılan yatırımın geleceğe yapıldığı unutulmamalı ve planlamalar uzun vadeli olmalıdır. Özel sektörle de bu konuda işbirliği yapılmalı, çeşitli kampanyalarla okulların ihtiyaçları karşılanmalıdır. Ayrıca okullarda bulunan okul aile birlikleri daha faal hale getirilmelidir.

3) Öğretmenlerin yetiştirilmeleri sorunu üniversitelerimizin daha bilimsel bir yapı kazanmasına ve gerekli mali desteklerle daha çok araştırma yapabilmelerine bağlıdır. Tüm üniversitelerin kalite ve seviyelerinin birbirine yakın olması gerekmektedir.

4) Öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişimi sağlamlaştırmanın yolu da öğretmenlere değişik zamanlarda öğrenci psikolojisine yönelik seminerler verilmesidir. Öğretmenler ders verdikleri öğrencilerin dünyasını çok iyi tanımak zorundadırlar. Aynı şey öğrenciler içinde geçerlidir. Gelişme çağında olan bu öğrenciler psikolojik olarak desteklenmeli ve bilgilendirilmelidir.

5) Yalnızca kitap ya da geleneksel eğitim materyalleri ile yetinmemeli; bilgisayar, video, televizyon, internet gibi bilgi ve iletişim teknolojileri ve bunlara ait yazılım, kaset, CD vb. gibi materyallerin kullanımı yaygınlaştırılarak öğrencilerin bilgiye doğrudan erişimi sağlanmalıdır.

6) Öğretmenlerin alanlarında ve meslekî konularda hizmet içi eğitimden geçirilerek; program geliştirme, değerlendirme, öğretim metotları, materyal geliştirme ve kullanımı gibi konularda eğitim görmeleri, konferans, seminer gibi etkinliklere katılımları sağlanmalıdır.

7) Sosyal Bilgiler dersinde öğretmenin yeri ve zamanı geldiğinde konuları uygun araç gereçler kullanarak güncel olaylarla ilişkilendirerek öğrencilerin dünü, bugünü ve geleceği anlamalarına yardımcı olması gerekmektedir.

8) Sosyal Bilgiler derslerinde, öğrenciler kendileri için yeni olan bilgileri gerektiği gibi kavrayıp uygulayabilmeleri için çeşitli öğretim araç-gereçlerinden yararlanabilirler. Öğretmen bu işi "gereksiz bir uğraş" olarak algılamamalı; tam tersine, öğrencilerine davranış kazandırmada kendi işini kolaylaştıran, başarılı sonuç almada yardımcı olan, zevkli bir uğraş olarak değerlendirmelidir.

7.2.4. Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler

- a) Bundan sonra yapılacak çalışmalar Türkiye genelini kapsamalıdır. Anket uygulamaları ekip çalışması şeklinde tüm Türkiye'yi içine alabilir. Daha çok öğretmen ve öğrenciye ulaşmak gözden kaçan sorunları ortaya çıkarabilir.
- b) Sosyal Bilgiler öğretimindeki sorunlar teker teker ele alınıp incelenebilir.
- c) Öğrencilere ve velilerle bu dersin önemi hakkında bilinçlendirme yapılabilir.

BİBLİYOGRAFYA

- AKYOL, Ç.- 2000, Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunları. Yük.Lis.Tezi
İSTANBUL
- ALKAN, C. – ATALAY, İ. – ÖZÇELİK, A. – ATALAY, L. – 1991, Coğrafya Öğretimi.
Anadolu Univ. AÖF Yayını No:175 , ESKİŞEHİR.
- DEMİREL, Ö.- SEFEROĞLU, S. S. -YAĞCI, E.- 2002, Öğretim Teknolojileri
ve Materyal Geliştirme, 2. Baskı,Pegem Yayıncılık, ANKARA, s. 5, 109
- DEMİRTAŞ, A. – BART, J.L.- 1997, İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi.
YÖK/Dünya Bankası, Milli Eğitimi Geliştirme projesi Hizmet Öncesi
Öğretmen Eğitimi, ANKARA
- DOĞANAY, H. – 1993, Coğrafya’da Metodoloji. M.E.B. Yay. Öğretmen Kitapları
Dizisi: 187, ANKARA.
- DOĞANAY, H. – 2002, Coğrafya Öğretim Yöntemleri. Orta Öğretimde Coğrafya
Eğitiminin Esasları. Aktif Yayınevi, ERZURUM.
- EROL, O. – 1987, Ortaöğretim Kurumlarında Sosyal bilgiler Öğretimi ve Sorunları
TED Yayınları, ANKARA.
- GÜNGÖRDÜ, E.- 1992, Coğrafyada öğretim Metodu ve İlkeler, Etüd Eğitim Okul
Yayınları, ANKARA
- İŞMAN, A. - 2003, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Değişim Yay,
İSTANBUL
- KÜÇÜKAHMET, L.-1998, “Öğretim İlke ve Yöntemleri”, (Genişletilmiş 9. Baskı),
Alkım Yay., ANKARA, s.41
- MARTORELLA, P. H. -1998, Social Studies For Elementary School Children
Developing Young Citizens (Second Edition). NEW JERSEY:
PRentice-Hall.

MİCHAELİS, J. U.-GARCÍA J.-1996, Social Studies For Children A Guide To Basic Instruction (Eleventh Edition). BOSTON: Allyn and Bacon.

NCSS. – 1999, Linking Literature with Life . NCSS Bulletin.

ÖZTÜRK, C.-OTLUOĞLU, R. – 2003 , Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller, 2. baskı, PEGEM Yayıncılık, ANKARA

SÖNMEZ, V. – 1993, Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Dördüncü Baskı. Adım Yayıncılık, ANKARA.

SÖNMEZ, V.- 1997, Sosyal bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu Anı Yayıncılık, ANKARA

SÖZER, E. -1998,. Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayınları. ESKİŞEHİR.

SUNAL, S. C. - HAAS M. E. -2002, Social Studies For The Elementary and Middle Grades a Constructivist Approach,. BOSTON: Allyn and Bacon.

TAŞLI, İ. – 2000, Sosyal Bilgiler Öğretimi. Tekin matbaası, MANİSA

WELTON, D.- MALLAN, J.T. -1999, Children and Their World: Strategies For Teaching Social Studies. NEW YORK: Houghton Mifflin Company.

YALIN, H.İ.- 2000, Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme. Nobel Yayın Dağıtım, ANKARA.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI- 1998, İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, Sayı:2487. ANKARA.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI- 2000, İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, ANKARA.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI- 1990, “Eğitim Araçları ve Donatım Standartları”, MEB Yay., ANKARA, s.33, 233

SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER

İZBIRAK, R.- 1992, Coğrafya Terimleri Sözlüğü. M.E.B. Yayınları. Öğretmen Kitapları Dizisi : ANKARA

TÜRKÇE SÖZLÜK – 1993, Türk Dil Kurumu. ANKARA.

EKLER

EK 1 : Öğrenci Anketi

Ek 2 : Öğretmen Anketi

Ek 3 : Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğüne anket uygulaması izninin verilme isteği

Ek 4 : İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından verilen izin belgesi

Ek 5 : Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 01/12/ 2005 tarih ve 51697 sayılı yazısının bildirilmesi

